

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Propaganda v deníku Rudé právo od srpna 1968 do roku 1969

Bakalářská práce

Autor: Michaela Fellerová

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Vedoucí práce: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

Oponent práce: Mgr. Jan Bílek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Michaela Fellerová

Studium: P20P0067

Studijní program: B0232A090011 Jazyková a literární kultura

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Propaganda v deníku Rudé právo od srpna 1968 do roku 1969**

Název bakalářské práce AJ: Propaganda in the daily Rudé právo from August 1968 to 1969

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá definicí a analýzou propagandy Komunistické strany Československa v deníku *Rudé právo* od srpna 1968 do roku 1969. Práce sleduje formy, taktiky a metody komunistické propagandy v článcích Rudého práva, které se v periodiku objevovaly v tomto časovém období v souvislosti s invází vojsk Varšavské smlouvy na území Československa a postupným nástupem normalizace. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem byla komunistická propaganda v *Rudém právu* uplatňována v určitých oblastech a jakých informací a událostí se týkala.

- Rudé právo on-line na webu Ústavu pro českou literaturu (veřejně přístupné)
- ČERMÁK, František, Václav CVRČEK a Věra SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9
- FIDELIUS, Petr. *Řeč komunistické moci: nové, rozšířené vydání*. Druhé, rozšířené vydání. Praha: Triáda, 2016. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-7474-176-0.
- EMMERT, František. *Rok 1968 v Československu. 2., přepracované a rozšířené vydání*. Brno: Clio, 2017. ISBN 978-80-906911-0-0.
- PRUŠA, Jiří. *Abeceida reálného socialismu*. [Praha]: Avia Consultants, 2011. ISBN 978-80-260-0686-2.
- REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.
- OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace. 3., rozš. vyd.* Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-266-7.
- WRÓBEL, Alina. *Výchova a manipulace: podstata manipulace, mechanismy a proces, vynucování a násilí, propaganda*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2337-2.
- IŁOWIECKI, Maciej a Petr ŽANTOVSKÝ. *Manipulace v médiích*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-50-1.
- PAŽOUT, Jaroslav, ed. *Informační boj o Československo/v Československu (1945-1989)*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-10-2.
- Čábelová, Lenka: *Propaganda*. In: Reifová, Irena (ed). *Slovník mediální komunikace*. Portál: Praha, 2004.
- Končelík, Jakub. *Mediální politika a srpen 1968; Zřízení Úřadu pro tisk a informace jako služba moskevskému protokolu*. In: Mágal, Slavomír, Mistrík, Miloš, Solík, Martin. *Masmediální komunikácia a realita II*, Trnava: Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, 2009. 203–219.

Zadávací pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jan Bílek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 12.11.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Propaganda v deníku Rudé právo od srpna 1968 do roku 1969* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 27. dubna 2023

.....

Poděkování

Tímto chci poděkovat vedoucímu bakalářské práce Mgr. Petru Mackovi, Ph.D. za odborné vedení práce, podnětné rady, doporučení literatury a čas.

Anotace

FELLEROVÁ, Michaela. *Propaganda v deníku Rudé právo od srpna 1968 do roku 1969*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 55 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce analyzuje propagandu v deníku Rudé právo. K analýze byla vybrána čtyři témata, o kterých Rudé právo referovalo v období od srpna 1968 do roku 1969. Práce sleduje články týkající se invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa, zvolení Gustáva Husáka do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ, Sovětského svazu a opozičních sil. Nejprve jsou v práci představena teoretická východiska a poté samotná analýza. Práce vnímá propagandu jako jeden z hlavních nástrojů totalitního režimu.

Klíčová slova: komunistický režim, propaganda, Rudé právo, Komunistická strana Československa

Annotation

FELLEROVÁ, Michaela. *Propaganda in the daily Rudé právo from August 1968 to 1969*. Hradec Králové: Faculty of Education. University of Hradec Králové, 2023. 55 pages. Bachelor Thesis.

The bachelor's thesis analyzes the propaganda in the daily Rudé právo. For the analysis were selected four topics on which the Rudé právo reported during the period of August 1968 to 1969. The thesis is following articles related to the invasion of Warsaw Pact troops into Czechoslovakia, the election of Gustáv Husák to the post of First Secretary of the Central Committee of the Communist Party of the Czech Republic, the Soviet Union and opposition forces. Initially, the bachelor thesis presents the theoretical outlets and then follows the analysis itself. The work perceives propaganda as one of the main instruments of the totalitarian regime.

Key words: communist regime, propaganda, Rudé právo, The Communist Party of Czechoslovakia,

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 27. dubna 2023

Podpis studenta:

OBSAH

ÚVOD	9
METODOLOGIE	10
1 PROPAGANDA JAKO POJEM	11
1.1 DEFINICE PROPAGANDY	11
1.2 METODY PROPAGANDY	14
2 KOMUNISTICKÝ REŽIM A PROPAGANDA	16
2.1 KOMUNISTICKÝ REŽIM V ČESKOSLOVENSKU	16
2.2 KOMUNISTICKÁ PROPAGANDA	18
2.3 PROMĚNA KOMUNISTICKÉ PROPAGANDY V ČESKOSLOVENSKU	20
3 HISTORICKÝ KONTEXT	23
3.1 SRPNOVÁ INTERVENCE 1968.....	23
3.2 OBDOBÍ NORMALIZACE.....	24
4 RUDÉ PRÁVO	26
4.1 VZNIK RUDÉHO PRÁVA	26
4.2 RUDÉ PRÁVO V LETECH 1968 A 1969.....	26
5 PROPAGANDA V RUDÉM PRÁVU	28
5.1 PROPAGANDA A SRPNOVÁ INTERVENCE.....	28
5.2 PROPAGANDA A OBRAZ SOVĚTSKÉHO SVAZU	31
5.3 PROPAGANDA A PŘEDSTAVITELÉ REŽIMU	37
5.4 PROPAGANDA A OPOZIČNÍ SÍLY	39
6 PROJEKT	44
6.1 PŘEDSTAVENÍ PROJEKTU.....	44
6.2 PODOBA	45
6.3 PROPAGACE	46
6.4 FINANCE	47
ZÁVĚR	48
PRAMENY A LITERATURA	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	54
SEZNAM PŘÍLOH	55

ÚVOD

Propaganda je jedním z nejdůležitějších prvků totalitních režimů, bez kterého by žádný totalitní režim neuspěl. Komunistický režim v Československu v čele s Komunistickou stranou Československa se svými znaky nepochybně řadí mezi totalitní režimy, a proto není divu, že strana k šíření své ideologie propagandu hojně využívala. Bakalářská práce sleduje propagandu v deníku Rudé právo od srpna 1968 do roku 1969, který byl ústředním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa a hlavním nositelem komunistické propagandy. Práce může sloužit jako varování před manipulativními technikami v médiích.

Práce je rozdělena do tří částí. První část (teoretická) obsahuje čtyři kapitoly. První kapitola představuje definici propagandy a propagandistické metody. Druhá kapitola se zabývá komunistickým režimem v Československu a komunistickou propagandou. Třetí kapitola popisuje mediální situaci v Československu v době invaze vojsk Varšavské smlouvy a období normalizace. Čtvrtá kapitola seznamuje s deníkem Rudé právo a jeho podobou v letech 1968 a 1969.

Druhá část (praktická) analyzuje propagandu v deníku Rudé právo. K analýze propagandy jsem si vybrala čtyři témata, která se na stránkách Rudého práva objevovala v období od srpna 1968 do roku 1969 (viz Metodologie).

Třetí část (projektová) představuje bakalářský projekt, kterým je zhotovení brožury s názvem *Události 21. srpna 1968*. Brožura byla vytvořena k příležitosti 55. výročí vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa a bude umístěna v Městské knihovně Nymburk.

METODOLOGIE

V teoretické části práce jsou vysvětleny základní pojmy týkající se dané problematiky. Tato část práce představí definici a charakteristiku propagandy, komunistický režim v Československu a jeho vliv na média, historické události vymezeného období a deník Rudé právo. Teoretická část práce je syntézou významných publikací, které se zabývají touto problematikou. Syntéza je proces spojování jednotlivých částí v jeden celek. Při tomto procesu jsou sledovány podstatné souvislosti mezi jednotlivými složkami zkoumaného jevu, což napomáhá k odhalení vnitřních zákonitostí fungování a vývoje jevu.¹

Cílem práce je vyvodit závěry z poznatků, které byly zjištěny v praktické části práce pomocí kvalitativní analýzy propagandy v deníku Rudé právo od srpna 1968 do roku 1969. Analýza je definována jako „*myšlenkové rozložení zkoumaného jevu na dílčí složky, které se stávají předmětem dalšího bádání. Cílem analýzy jako rozkladové metody je vysvětlit daný problém zevrubným prozkoumáním jeho složek.*“² Kvalitativní výzkum se vyznačuje menším počtem zkoumaných vzorků. Cílem kvalitativního výzkumu je odhalit pravidelnosti, rozdíly a typy zkoumaného předmětu.³ V praktické části práce byla vybrána čtyři témata, na kterých se kvalitativní analýza prováděla. Zvolenými tématy jsou – invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa, obraz Sovětského svazu, přední státní představitelé, opoziční síly. K analýze bylo vybráno několik článků, které byly v Rudém právu publikovány a referovaly o zvolených tématech. Cílem nebylo analyzovat co nejvíce článků, ale vytvořit kvalifikovaný výběr článků, na kterých lze názorně ukázat zkoumanou problematiku. Práce analyzuje propagandu v Rudém právu na základě jejího vymezení a charakteristiky, která je uvedena v teoretické části práce.

¹ ŠIROKÝ, Jan. *Tvoříme a publikujeme odborné texty*. Brno: Computer Press, 2011, s. 31. ISBN 978-80-251-3510-5.

² Tamtéž.

³ VOJTÍŠEK, Petr. *Výzkumné metody*. Praha: VOŠSP, 2012, s. 8. ISBN 978-80-905109-3-7. Dostupné z: <https://docplayer.cz/629195-Vyzkumne-metody-metody-a-techniky-vyzkumu-a-jejich-aplikace-v-absolventskych-pracich-vyssich-odbornych-skol-phdr-petr-vojtisek.html>

1. PROPAGANDA JAKO POJEM

1.1 Definice propagandy

Pojem propaganda se poprvé objevil v 17. století u římsko-katolické církve. Jednalo se o náboženskou instituci Sacra Congregatio de Propaganda Fide založenou papežem Řehořem XV. v roce 1622, jejíž hlavní činností bylo vzdělávání misionářů za účelem dalšího šíření své víry do „nového světa“ a být úspěšnější než protestantská církev. Termín propaganda vychází z latinského slova *propagatio*, které vzniklo ze slovesa *propagare* = „rozhlášovat, rozšiřovat, rozmnožovat“. V původním významu označovalo slovo propaganda „víru, která má být rozšiřována“.⁴ Přestože se tento termín objevil až v 17. století, propagandistická činnost byla známá už mnohem dřív.⁵ V masovém měřítku se však pojem propaganda začal používat až ve 20. století v souvislosti s přesvědčovacími taktikami v době první světové války.⁶ Ve spojitosti s totalitními režimy 20. století v Evropě je termín propaganda spojován spíše s negativními konotacemi.⁷

V současnosti existuje mnoho různých definic termínu propaganda, které se liší v závislosti na historickém kontextu nebo vědním přístupu. Fenomén propagandy průběžně reflektuje řada vědních disciplín – od historie, sociologie, filozofie, politologie či lingvistiky až po mediální studia. Z tohoto důvodu není možné najít jednotnou definici propagandy. Definice francouzského filozofa Jacquese Ellula z roku 1965 zní: „*Propaganda je proces kontroly toku informací, řízení veřejného mínění a manipulování vzorci jednání.*“⁸ Američtí odborníci na komunikaci Garth S. Jowett a Victoria O'Donnell definují propagandu v roce 1989 jako „*úmyslné a systematické úsilí vytvářet percepce, manipulovat myšlení a bezprostřední jednání s úmyslem dosáhnout takových reakcí, které jsou s požadovanými cíli propagandisty.*“⁹ Z uvedených definic vyplývá, že propaganda

⁴ WRÓBEL, Alina. *Výchova a manipulace: podstata manipulace, mechanismy a proces, vynucování a násilí, propaganda*. Praha: Grada, 2008, s. 106. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2337-2.

⁵ IŁOWIECKI, Maciej a Petr ŽANTOVSKÝ. *Manipulace v médiích*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008, s. 30. ISBN 978-80-86723-50-1.

⁶ HONSOVÁ, Karolína. Propaganda – představení fenoménu. *Moderní-Dějiny.cz* [online] 2009 [cit. 26. 04. 2023]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/propaganda-predstaveni-fenomenu/>

⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2008, s. 370. ISBN 978-80-7380-115-1.

⁸ ELLUL, Jacques. The Formation of Men's Attitudes. 1965. In: VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 5. ISBN 978-80-7452-015-0.

⁹ JOVETT, S. Garth a Victoria O'DONNELL. Propaganda and persuasion, 1989. In: VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 5. ISBN 978-80-7452-015-0.

je nástroj k ovlivňování myšlení a jednání lidí. Podle Aliny Wróbel je propaganda formou komunikace, poněvadž hlavním cílem propagandy je předat adresátovi informaci, která ho přesvědčí k určitému rozhodnutí či názoru. K dosažení svého cíle užívají propagandisté přímé i nepřímé komunikační prostředky, pomocí kterých dochází k ovlivňování chování, myšlenek a postojů adresáta v souladu s cíli a úmysly mluvčího. Předávané informace si propagandista vědomě upravuje a dochází tak k falšování či zkreslování skutečností ku prospěchu propagandisty, v některých případech i k formě jejich zprostředkování (nemožnost získat informace z jiného zdroje). Aby propagandisté dosáhli úspěšnosti své propagandy, často užívají skrytou či zjevnou hrozbu násilí.¹⁰ Lingvista František Čermák nahlíží na propagandu jako na „*typ diskurzu používající specifický druh argumentace s cílem přesvědčit posluchače o přednostech své doktríny, názorů a idejí a následně ho donutit k jejich přijímání, šíře případně i poslušnosti lidí vůči propagátorovi, resp. diktátorovi.*“¹¹

Rozlišujeme několik typů propagandy. Nejčastěji se používá dělení propagandy vzniklé za druhé světové války na bílou, šedou a černou podle charakteru zdroje a přesnosti informace. Bílá propaganda uvádí otevřeně svůj zdroj a pracuje s relativně přesnými informacemi. Černá propaganda je často označována jako dezinformace. Tento typ propagandy využívá falešné a lživé informace, které mají za cíl zpochybnit nebo zdiskreditovat protivníka. Šedá propaganda se pohybuje na pomezí mezi bílou a černou propagandou. Jedná se o typ propagandy, který je nejtěžší rozlišit a identifikovat. U šedé propagandy není zcela jistá přesnost informace a její zdroj může a nemusí být pravdivě zveřejněn.¹² Dále lze rozlišit propagandu oslavnou a očerňující. Oslavná propaganda slouží k vytvoření příznivého dojmu o konkrétní organizaci, mocenské skupině nebo vládě. Příkladem je propaganda oslavující úspěchy socialismu v komunistickém režimu. Očerňující propaganda má za cíl diskvalifikovat protivníka, ať už jednostrannou, zaujatou, pravdivou či nepravdivou prezentací. Tento typ propagandy byl typický pro soupeření mezi USA a SSSR v době studené války.¹³ Ftorek uvádí další dělení

¹⁰ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, s. 192. ISBN 80-7178-926-7.

¹¹ ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 31. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.

¹² BENEŠ, Kamil. *Teorie propagandy: vybrané typologie*. *E-polis.cz* [online]. 2014. [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://www.e-polis.cz/clanek/teorie-propagandy-vybrane-typologie.html>

¹³ FTOREK, Jozef. *Public relations a politika: Kdo a jak řídí naše osudy s našim souhlasem*. Praha: Grada, 2010, s. 49. ISBN 978-80-247-3376-0.

propagandy na politickou, ekonomickou, válečnou, ideologickou a didaktickou. Smyslem politické propagandy je získání a udržení moci. Ekonomická propaganda se využívá k udržení stability a prosperity ekonomického systému. Tato propaganda působí na veřejnost a povzbuzuje ji k nákupu či prodeji zboží a služeb. Válečná propaganda je určena na podporu morálky vlastního obyvatelstva v době války, k získání vnější podpory či demoralizování protivníka. Cílem ideologické propagandy je šíření ideologie, tj. systém myšlenek, zájmů a cílů určité společenské skupiny¹⁴, nebo náboženské víry. Cílem didaktické propagandy je prosazení společensky žádoucích cílů v oblasti výchovy a výuky.¹⁵ Tato práce bude analyzovat politickou a ideologickou propagandu, kterou využívala Komunistická strana v Československu, jakožto vládnoucí strana, k udržování moci a šíření ideologie.

Odborníci se shodují na tom, že možnosti a účinnost propagandy zásadně usnadnila a rozšířila existence masových sdělovacích prostředků, poněvadž zasáhnou celý dav či každého jednotlivce v davu.¹⁶ Masové sdělovací prostředky, jako jsou noviny, televize či rozhlas, využívaly k šíření své propagandy i totalitní režimy. Mezi totalitní režimy se nepochybně řadí i komunistický režim v Československu, který propagandu využíval k šíření své komunistické ideologie. Heywood definuje totalitarismus jako „*všezahrnující systém politického vládnutí, typicky nastolovaný masivní ideologickou manipulací a neskrývaným terorem a brutalitou.*“¹⁷ Friedrich s Brzezińským definují totalitarismus v šesti charakterizačních bodech. V totalitním státě je nastolena oficiální ideologie, kterou musí závazně přijmout celá společnost. Politický i společenský život uvnitř státu podléhá kontrole jedné masové politické strany, v jejímž čele stojí silný vůdce (v ČSR první tajemník ÚV KSČ). Tato politická strana disponuje monopolem na kontrolu všech prostředků ozbrojené moci, ekonomické sféry společnosti (řízená ekonomika, centrální plánování) a masové komunikace (tisk, rozhlas, televize). Psychologickou i fyzickou kontrolu společnosti provádí pomocí tajné policie (v ČSR Státní bezpečnost).¹⁸

¹⁴ Ideologie. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. 2017 [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie_(MSgS))

¹⁵ FTOREK, Jozef. *Public relations a politika: Kdo a jak řídí naše osudy s naším souhlasem*. Praha: Grada, 2010, s. 50. ISBN 978-80-247-3376-0.

¹⁶ PROKOPCOVÁ, Kateřina. *Propaganda a persvaze*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 42. ISBN 978-80-244-4345-4.

¹⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2008, s. 49. ISBN 978-80-7380-115-1.

¹⁸ DOČEKALOVÁ, P., K. ŠVEC a J. DANEŠ. *Úvod do politologie*. Praha: Grada, 2010, s. 149. ISBN 978-80-247-2940-4.

1.2 Metody propagandy

V této části práce budou představeny propagandistické metody, které využívaly totalitní režimy, včetně toho komunistického. Čermák uvádí z jazykového a argumentačního hlediska následující čtyři. První metodou je posun argumentace jinam, kdy propagandisté zatemňují informace, zobecňují otázky, zaměňují objekt jeho nositelem, na kterého se útočí, či negativně nálepkují člověka. Druhou metodou je zaštiťování se někým nebo něčím. V tomto případě se odkazuje na uznávanou autoritu, např. „říká to Lenin“ nebo nezpochybnitelný vzor typu „myslí si to přeci každý“. Třetí metodou je tzv. obrana posluchače před hrozbou či strachem, kdy propagandisté uměle vyvolávají nebezpečí či falešný poplach a své publikum ujišťují o ochraně (ideologické strany). Často také demonizují osobu a varují před ní. Čtvrtou metodou je fabulace, kdy propagandisté užívají lži, výmysly a polopravdy a vyvolávají představy falešného cíle.¹⁹ Žantovský s Iłowieckim označují za často využívanou metodu zamlčování informací. Totalitní režimy zamlčují nepohodlné informace, které by mohly ohrozit jejich moc a způsobit propagandistické komplikace. Dále zmiňují metodu šíření očerňujících informací opírající se o neověřené či lživé informace. Tuto metodu hojně využíval komunistický režim v boji s opozicí.²⁰

Totalitní režimy často uplatňují metodu tzv. agenda setting neboli nastolování agendy. Reifová tuto metodu z politologického hlediska definuje jako „*proces prosazování určitých témat do veřejného diskurzu (prostoru), ale také vytlačování jiných témat z tohoto prostoru.*“²¹ Propagandisté tímto způsobem ovlivňují veřejné mínění v podobě uspořádání vlastní agendy. Veřejnost po čase začne považovat za nejdůležitější ta témata, na která je kladen největší důraz. V tisku o významnosti určitého tématu napovídá např. hlavní zpráva na titulní straně, velikost nadpisu nebo délka zprávy. Pokud se dané téma objevuje na stranách tisku opakovaně, jedná se o nejmocnější sdělení o jeho důležitosti.²² S agenda setting se úzce pojí i metoda framing neboli rámování. Rámování je proces, při kterém nejprve dochází k budování rámu a poté k jejich nastolování.

¹⁹ ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 37. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.

²⁰ IŁOWIECKI, Maciej a Petr ŽANTOVSKÝ. *Manipulace v médiích*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008, s. 83-85. ISBN 978-80-86723-50-1.

²¹ MCCOMBS, Maxwell E. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009, s. 26. ISBN 978-80-7367-591-2.

²² Tamtéž.

V totalitním režimu dochází k rámování v interakci vládnoucí elity. Propagandisté určují pomocí různých nástrojů to, jak bude adresát reagovat na přijímanou informaci (veřejný problém) a co si o ní bude myslet. Znamená to, že je adresát vystaven k přijímání manipulovaného podnětu – různě zarámované zprávě.²³

²³ KALVAS, F., J. VÁNĚ a M. ŠTÍPKOVÁ et al. Rámcování a nastolování agendy: Dva paralelní procesy v interakci. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 2012, s. 7. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2012/01/01.pdf>

2. KOMUNISTICKÝ REŽIM A PROPAGANDA

2.1 Komunistický režim v Československu

Tato kapitola stručně představí komunistický režim v Československu a následně charakterizuje komunistickou propagandu. Československá komunistická totalita započala *Únorovým převratem* v roce 1948 a skončila Sametovou revolucí v roce 1989.²⁴ Iniciátorem převratu a následným držitelem veškeré politické moci ve státě se stala Komunistická strana Československa. Strana vznikla již v letech 1920–1921 po rozkolu sociální demokracie, kdy se levicová část strany hlásila k programu bolševického Ruska, jehož model chtěla následovat. S tím výhradně nesouhlasil tehdejší předseda vlády, sociální demokrat Vlastimil Tusar, a další pravicoví politici ve vedení sociální demokracie. Tento rozkol vyvolával nespokojenost mimo jiné i u dělnictva, které požadovalo ukončení spolupráce sociální demokracie s buržoazními stranami a nastolení socialistických reforem, což na pravici vytvářelo silný nátlak. Situace se rozostřila před XIII. sjezdem sociálně demokratické strany svolaným na 25. až 28. září 1920, který značil jasnou porážku pravice a následování názorů levice a zásad Komunistické internacionály. V souvislosti s tím oznámil dne 14. září 1920 Tusar demisi vlády a požadoval odložení sjezdu a vyloučení ze strany těch, kteří se hlásili k programu Komunistické internacionály. Tusarovu vládu okamžitě vystřídala levice sociální demokracie v čele s Josefem Černým.²⁵

Tento rozkol mezi levicí a pravicí vyústil v odchod levice do nově vzniklé Komunistické strany Československa, jež byla podřízena moskevské centrále Kominterně. V Československu tak vznikla vlivná politická strana masového charakteru, jež získala podporu především u dělníků, ale i mládeže a inteligence, a v roce 1948 se stala nositelkou veškeré politické moci ve státě.²⁶ Pro Československo znamenalo nastolení komunistického režimu odklon od západní Evropy a přechod k sovětskému bloku. Komunistický režim pronikl do všech složek společnosti – hospodářství, průmysl, vzdělání, kultura, náboženství, bezpečnostní složky, sdělování informací a další sféry byly ovládány komunistickým režimem.

²⁴ KLÁPŠTĚ, Jan a Ivan ŠEDIVÝ, ed. *Dějiny Česka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019, s. 282. *Dějiny států*. ISBN 978-80-7422-338-9.

²⁵ *Naše Rudé právo*. Praha: Rudé právo, 1980, s. 16–18.

²⁶ KONČELÍK, J., P. VEČEŘA a P. ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 50–51. ISBN 978-80-7367-698-8.

Komunistická strana se držela u moci dlouhých 41 let, v průběhu kterých se komunistický režim proměňoval, ač se jednalo stále o ten stejný totalitní režim. V této části práce budou představeny klíčové události, které přispěly k proměnám komunistického režimu v Československu, a jaké důsledky tyto změny měly na politickou, ekonomickou a společenskou situaci v zemi. 40. a 50. léta v Československu charakterizujeme jako nejkřutější léta komunistického režimu, kdy komunistická strana následovala sovětský model komunistického režimu. Za pomoci sovětských ověřených forem a metod zahájili komunisté budování totalitního politického systému, kdy veškerá státní moc připadla do rukou úzkého okruhu nejvyšších funkcionářů komunistické strany. Po Vítězném únoru nastalo poměrně dlouhé období transformací téměř ve všech oblastech státu, např. v podobě ekonomické reformy, likvidace soukromého sektoru, přestavby průmyslu, ovládnutí masových sdělovacích prostředků, zavedení cenzury nebo omezení politické svobody občanů. Komunistická strana započala masivní mobilizaci společnosti za účelem získání důvěry většiny národa. Režim odmítal jakékoli opoziční síly, a proto odpůrce režimu čekaly přísné represe v podobě soudních trestů, trestů odnětí svobody a v nejhorších případech i poprav. Vlna represí v letech 1948–1953 veškerou opozici proti komunistické straně zničila.²⁷

Tento zločinný systém se po čase začal rozpadat. Nespokojenost a frustrace společnosti dohnala v 60. letech komunistickou stranu k revizi jejího programu a strategie. Strana si uvědomila, že musí zvolit jiné metody na ovládání společnosti, které nebudou doprovázet neustálé mobilizační procesy a masivní represe. Represivní aparát byl stále držen pod přísnou kontrolou, avšak byl měkčí a sofistikovanější. Místo uložení rozsudku smrti se režim spokojil s uložením trestu několika let vězení, čím dál více nutil odpůrce k emigraci a místo všudypřítomné ideové indoktrinace stačila režimu vynucená účast lidí na různých rituálech, kterými lidé dokazovali svou „poslušnost“, např. oslavy prvního máje. Zároveň si strana uvědomila, že by měla společnost za její „poslušnost“ či loajalitu pochválit i jinak než stále se opakujícími hesly s příslibem lepších zítřků. Komunistický režim se tak začal pomalu ale jistě rozvolňovat.²⁸ 5. ledna 1968 nahradil Antonína Novotného ve funkci prvního tajemníka ÚV KSČ Alexandr Dubček. Tato

²⁷ BĚLINA, P., J. RAK a J. POKORNÝ et al. *Dějiny země koruny české II*. Praha: Paseka, 1999, s. 268–272. ISBN 80-7185-257-0.

²⁸ ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 11. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9

změna odstartovala tzv. obrodný proces, pro který se vžil název pražské jaro, jehož úkolem bylo liberalizovat komunistický režim. Dubčekovo vedení představilo řadu reforem, které měly napravit ekonomické, společenské a politické deformace, které nastaly v přechozích letech vlády komunistické strany. Mezi reformy patřily např. liberalizace médií, zrušení cenzury či možnost vycestovat na západ. Uvolněná atmosféra v Československu však začala vyvolávat obavy v Sovětském svazu a dalších socialistických státech. Ti s reformami pražského jara nesouhlasili, protože představovaly smrtelnou hrozbu pro celý socialistický blok. Tyto obavy vyústily v srpnu 1968 ve vojenskou intervenci zemí Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem do Československa, která ukončila probíhající obrodný proces. Po srpnové intervenci nastalo tzv. období normalizace, trvající až do pádu režimu v roce 1989, které potlačilo reformy pražského jara. Československo se tak dostalo do područí Sovětského svazu a vrátilo se zpět k nedemokratickým principům režimu.²⁹

2.2 Komunistická propaganda

V této části práce budou představeny charakteristické rysy komunistické propagandy. Čermák tvrdí, že se komunistický režim „inspiroval“ propagandou nacistického režimu, který propagandu hojně využíval. Ztělesněním nacistické propagandy byl německý ministr propagandy Joseph Goebbels, jenž prohlašoval, že za úspěšností propagandy stojí neustálé opakování vybraných tvrzení. Tohoto „pravidla“ se drželi i komunističtí následovatelé. Hlavním prostředkem pro prosazení komunistické doktríny, která kompletně člověku zastíní jiné myšlenky a ideje do pozadí přesně tak, jak si komunisté přáli, je neustálé opakování žádoucích tvrzení. Propagandisté se snaží změnit myšlení lidí nebo usilují alespoň o papouškování komunistických hesel a idejí. Pomocí demagogických i násilných způsobů argumentace se snaží své publikum navyknout na svou doktrínu, hesla a stereotypy. Čermák tuto propagandu označuje za „*brainwashing*“ neboli vymývání mozků. Pokud lidé vědomě či nevědomě přijmou propagované názory a ideje, lehce se stávají předmětem manipulace. Pro zabránění šíření odlišných názorů uplatňuje komunistická propaganda cenzuru. Tato propaganda může vést i k extrémům v podobě fanatismu a dogmatismu a dochází například k politickým

²⁹ BĚLINA, P., J. RAK a J. POKORNÝ et al. *Dějiny zemí koruny české II*. Praha: Paseka, 1999, s. 280–287. ISBN 80-7185-257-0.

vraždám – v československém prostředí to postihlo např. Miladu Horákovou.³⁰ Čermák uvádí příklad z dobové komunistické propagandistické příručky, která propagandisty poučuje o propagandě následovně: „*Vládnoucí buržoazie v imperialistických zemích orientuje svůj rozvětvený aparát masové informace a propagandy na rafinované manipulování myšlením, cítěním a jednáním mas, na zužování a překrucování informací, ... usiluje podříditi si masy a odvádí je od významných třídně politických otázek a bojů.*“³¹ Tento konkrétní komunisty napadený subjekt, vládnoucí buržoazie v imperialistických zemích, lze jednoduše nahradit komunistickou mocí, která přesně tyto metody a přístupy užívala.³²

Totalitní režimy, včetně toho komunistického, cílí svou propagandou na masy. Podle Ftorca lze pojmem masa označit pouze takovou skupinu lidí, kteří nemohou být začleněni do politických hnutí a jiných útvarů založených na společném zájmu, jednají iracionálně a instinktivně. Nejsou schopny racionálního kolektivního jednání, pokud je nevede „*osoba či úzká skupina osob nadaná výjimečnou schopností promlouvat k lidskému podvědomí, ovládat lidské pudy, integrovat bezprizorní jedince, dát společnosti žádoucí směr a řád.*“³³ Podle Arendtové by vůdci totalitních států bez pozornosti a důvěry mas nebyli schopni udržet své národy pod kontrolou.³⁴

Důležitou součástí totalitní propagandy je také jazyk. Podle jazykovědců jazyk formuje vnímanou skutečnost – fyzikální či přírodní, společenskou či politickou realitu, ale také lidskou představivost, hodnoty či mravnost. Právě proto si totalitní režim vytváří vlastní totalitní jazyk neboli způsob vyjádření reality a vnucování určitého přesvědčení.³⁵ Totalitní jazyk dokáže transformovat jazykové vědomí, a tím ovlivnit myšlení jednotlivců i společnosti. Váňa klade důraz na to, že cílem totalitního režimu je přeměnit společnost na jednolitou nepřemýšlející masu. Toho dosáhne, když bude vytvářet opakující se jednoduchá a jednoznačná hesla, pravidla a fráze bez možnosti alternativní interpretace.

³⁰ ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 31–32. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.

³¹ Tamtéž, s. 32.

³² Tamtéž, s. 32.

³³ FTORCA, Jozef. *Public relations a politika: kdo a jak řídí naše osudy s naším souhlasem*. Praha: Grada, 2010, s. 149. ISBN 978-80-247-3376-0.

³⁴ ARENDT, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 430. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-483-1.

³⁵ IŁOWIECKI, Maciej a Petr ŽANTOVSKÝ. *Manipulace v médiích*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008, s. 66. ISBN 978-80-86723-50-1.

Každý režim si vytváří svůj totalitní jazyk individuálně (jazyk Třetí říše³⁶, komunistický jazyk sovětského bloku), ale i přesto lze v totalitních jazycích zpozorovat některé základní charakteristické znaky, např. uplatnění cenzury, monopol na interpretaci reality, snaha o permanentní ideovou indoktrinaci. Totalitní jazyk vytváří jednoznačná hesla vybízející k jednání, využívá plno ideologizovaných slov, které nesou ideologické poselství režimu, nabízí jasné řešení a odpovědi na otázky, jasně definuje kategorie dobra a zla, přátele a nepřátele, zamlčuje negativní informace atd.³⁷ Komunistický režim v Československu stál na propracované ideologii, která musela být opakovaně interpretována pomocí jazyka – pomocí textů, které upevňovaly ideologii ve státě, ať už se jednalo o marxisticko-leninská díla, projevy stranických funkcionářů nebo obyčejná slova v tisku.³⁸ Totalitní jazyk se stává hlavní nástrojem ovládnutí ve chvíli, kdy režim již nemůže ke své ideové indoktrinaci využívat brutální násilí a „ideovou zbraň“ komunistické propagandy se stává slovo. Režim si tak vytváří vlastní komunistickou řeč, která slouží jako nástroj k ovládnutí lidské mysli. Hlavním záměrem užívání komunistického jazyka je působit na vědomí lidí za účelem jeho přeměny v podobě ztotožnění se s programem a metodami strany jakožto řídicí složky společnosti.³⁹

2.3 Proměna komunistické propagandy v Československu

Již za první republiky bylo hlavním deníkem komunistické strany Rudé právo, dále vydávala odpoledník, večerník a časopisy. Strana využívala tištěná média především k šíření své komunistické ideologie a stranické propagandy. Do tisku přispívalo i mnoho spisovatelů, avšak v době bolševizace strany řada z nich ze strany vystoupila nebo byla vyloučena. To způsobilo výrazné intelektuální oslabení komunistického tisku, které velmi ovlivnilo jeho kvalitu. U veřejnosti nebyl tento tisk moc oblíbený, lidé ho vnímali jako pouhý přepolitizovaný a stranický propagandistický nástroj. Během protektorátu komunisté vydávali ilegálně tzv. podzemní Rudé právo, ve kterém psali o aktuálním dění a ideových a programových stanoviscích strany. Gestapo tuto ilegální činnost opakovaně

³⁶ KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. Jinočany: H & H, 2003. Paměti. ISBN 80-7319-019-2.

³⁷ VÁŇA, Tomáš. *Jazyk a totalitarismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 84–87. Politika a společnost. ISBN 978-80-7325-316-5.

³⁸ ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 13. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.

³⁹ FIDELIUS, Petr. *Řeč komunistické moci*. Praha: Triáda, 1998, s. 12–13, 180. Paprsek (Triáda). ISBN 80-86138-03-8.

přerušovalo. Po skončení války vznikla nová vláda, ve které měli komunisté velké zastoupení. Skrze ministerstvo informací měla komunistická strana silný vliv na tištěná média. Strana rozhodovala, jaké deníky mohou a nemohou vycházet a co se v nich může psát. Rudé právo bylo opět obnoveno a převažovala v něm komunistická propaganda o budování nové společnosti na základě komunistických ideálů. Většina obyvatel této propagandě uvěřila, což dopomohlo k převratu v roce 1948.

Po převratu získali komunisté nad médii totalitní moc. „*Média se za svou činnost odpovídala KSČ jako rozhodující politické síle a sloužila k prosazování jejich zájmů.*“⁴⁰ Komunisté pokračovali ve své totalitní mediální politice z předúnorové doby a ještě utužovali poměry. Jejich propaganda převážně obhajovala únorový převrat, násilné změny fungování státu a třídní boj.⁴¹ Média byla řízena a kontrolována prostřednictvím ministerstva informací, Hlavní správou tiskového dohledu (v r. 1966 přejmenována na Ústřední publikační správu), která prováděla předběžnou cenzuru tiskovin, tiskovým odborem nebo ideologickou komisí sekretariátu ÚV KSČ a personálním obsazením redakcí. Novinářem se mohl stát pouze člen Svazu novinářů, který souhlasil s režimem. Tištěná média mohly vydávat pouze státní instituce, společenské organizace a povolené politické strany. Ústředním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa byl deník Rudé právo, jehož obsah se soustředil na šíření komunistické ideologie, informace z výroby a ze závodů či oslavy výročí, ale politická kritika či řešení aktuálních problémů z novin zcela zmizely. Většina jiných tiskovin zanikla.⁴²

S nástupem 60. let se propaganda komunistického režimu soustředila na nástup a rozvoj socialistické společnosti.⁴³ Novinářská práce se začala liberalizovat – výraznou změnou bylo, že se v tištěných médiích od roku 1948 opět obnovilo investigativní psaní – novináři psali o aférách a skandálech z předešlých dvaceti let, což u veřejnosti umožňovalo zpochybňovat vedoucí úlohu KSČ. Na přelomu února a března roku 1968 se předsednictvo ÚV KSČ vymezilo proti předběžné cenzuře a cenzurní aktivity začalo mít

⁴⁰ KONČELÍK, J., P. VEČEŘA a P. ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 171. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁴¹ VLČEK, Tomáš. Ideologická propaganda. In: *Totalita.cz* [online]. © 1999. [cit. 2023-06-01]. Dostupné z: <https://www.totalita.cz/ip/ip.php>

⁴² KONČELÍK, J., P. VEČEŘA a P. ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 145-172. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁴³ VLČEK, Tomáš. Ideologická propaganda. In: *Totalita.cz* [online]. © 1999. [cit. 2023-06-01]. Dostupné z: <https://www.totalita.cz/ip/ip.php>

na starost ministerstvo kultury.⁴⁴ Poté byla zrušena Ústřední publikační správa, jakožto cenzurní instituce a cenzura se zákonem č. 84/1968 Sb. zakázala. Ztráta vedoucí úlohy KSČ v médiích vyústila v jednání strany s představiteli států Varšavské smlouvy, jehož výsledkem byla vojenská intervence do Československa v srpnu 1968. Po obsazení Československa se propagandy ve státě ujali interventi, kteří vojenskou invazi označili za „bratrskou“ pomoc, která byla Československa poskytnuta k potlačení pražského jara, které se v jazyce normalizátorů proměnilo za „kontrarevoluci“. Srpnovou intervencí se média opět dostala do područí komunistické strany, čímž strana obnovila svou kontrolu nad celou společností.

Všechny mediální reformy pražského jara byly potlačeny. Proběhly legislativní úpravy, kvůli nimž byla obnovena cenzura a cenzurní instituce, personální čistky v redakcích (šéfredaktoři museli být loajálními členy KSČ) a média byla opět využívána jako propagandistický nástroj. „*Veškerý oficiální mediální provoz byl tedy buď přímo, či skrze jeho podřízená oddělení, organizace a úřady řízen z ÚV KSČ.*“⁴⁵ Důsledkem tvrdé normalizační politiky byl vznik samizdatových periodik, která vycházela nezávisle na politické moci až do pádu režimu. Významný nárůst samizdatu vyvolala Charta 77, proti které vedla KSČ prostřednictvím normalizačních médií velkou propagandistickou kampaň.⁴⁶

⁴⁴ KONČELÍK, Jakub, Tomáš TRAMPOTA. Rudé právo v kontextu reform konce 60. let: metodické poznámky ke kvantitativní analýze. In: *Academia.edu* [online]. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2006, s. 6. ISSN 1801-5999. Dostupné z: https://www.academia.edu/3007630/LET_METODICKÉ_POZNÁMKY_KE_KVANTITATIVNÍ

⁴⁵ KONČELÍK, J., P. VEČEŘA a P. ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 210. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁴⁶ Tamtéž, s. 50–52, 103.

3. HISTORICKÝ KONTEXT

3.1 Srpnová intervence 1968

Uvolňování režimu v Československu v roce 1968 začalo vyvolávat čím dál větší obavy v Moskvě v čele s L. Brežněvem a v ostatních zemích sovětského bloku. Ty opakovaně vyvíjely na československé komunisty silný tlak ve snaze zvrátit obrodný proces. Sovětský svaz nesouhlasil především s demokratizací médií a ztrátou vedoucí úlohy KSČ v médiích, poněvadž představovala smrtelnou hrozbu pro celý sovětský blok.⁴⁷ V noci z 20. na 21. srpna 1968 zahájila vojska Polské lidové republiky, Maďarské lidové republiky, Bulharské lidové republiky a Německé demokratické republiky v čele se Sovětským svazem vojenskou intervenci do Československa, za účelem ukončení liberalizačního procesu pražského jara.⁴⁸ Podle plánu okupantů měla československá média zveřejnit zvací prohlášení objasňující a ospravedlňující intervenci, avšak zaměstnanci Československého rozhlasu ani České tiskové kanceláře tak neučinili. Protože se interventům nepodařilo obsadit pražskou budovu Československého rozhlasu hned po vpádu, hlasatel rozhlasu informoval v brzkých ranních hodinách občany, aby nevypínali své přijímače a vyslechli si mimořádnou zprávu. Hlasatel rozhlasu poté opakovaně četl zvláštní prohlášení předsednictva ÚV KSČ, které vojenskou intervenci zásadně odsoudilo. Zvací prohlášení tak musela zveřejnit sovětská média.

Interventi se nesetkávali s vojenským odporem a obsadili hlavní strategické cíle, mezi které patřily i mediální budovy. Obsazení hlavní budovy Československého rozhlasu na Vinohradské třídě stálo obránce patnáct životů. O svá pracoviště přišla i Československá televize, která vysílala z improvizovaných vysílacích studií v Praze i mimo Prahu. Periodika byla rozdávána zdarma na ulicích. Po obsazení redakcí se novináři museli scházet v improvizovaných redakcích. Podařilo se jim vydávat i několik vydání denně ve standardní nebo letákové formě (tak vycházelo i Rudé právo). Interventi spustili v Československu propagandistickou kampaň na svou podporu. Prosovětská rozhlasová stanice Vltava začala v ranních hodinách špatnou češtinou šířit svou propagandu ve snaze přesvědčit československé obyvatelstvo o nezbytnosti vojenského

⁴⁷ KONČELÍK, J., P. VEČEŘA a P. ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 188. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁴⁸ *Seven pražských dnů 21.-27. srpen 1968: dokumentace*. Praha: Academia, 1990, s. 17. ISBN 80-200-0237-5.

zásahu.⁴⁹ Za stejným účelem začalo koncem srpna velení sovětských vojsk vydávat periodikum Zprávy. Zprávy vycházely „ilegálně“ v nákladu 300 tisíc kusů několikrát týdně až do 10. května 1969. Spolu s rozhlasovým vysílačem Vltava vyvolávaly svým obsahem u Čechoslováků velké podráždění.

Všechna domácí média jednoznačně podporovala Dubčekovo vedení. Interventi díky celonárodnímu odporu československé veřejnosti pochopili, že informační válku prohrávají, a tak 26. srpna 1968 nabídli postupné uvolňování mediálních budov, pod podmínkou provedení personálních změn.⁵⁰

3.2 Období normalizace

Srpnovými událostmi se Československo stalo protektorátem Sovětského svazu a nastalo tzv. normalizační období, které trvalo až do pádu komunistického režimu v roce 1989. Za počátek normalizace můžeme považovat den 17. dubna 1969, kdy prvního tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka nahradil ve funkci Gustáv Husák. Husák stál nyní v čele politické elity, kterou tvořili otevření prosovětští kolaboranti. Ti všichni přejali sovětskou interpretaci pražského jara a označovali jej za kontrarevoluci. Intervence se v jazyce normalizátorů označovala za „bratrskou pomoc“. V květnu 1970 byla mezi Československem a Sovětským svazem podepsána nová smlouva o vzájemné pomoci a spolupráci.

Hlavním cílem normalizace bylo potlačení reforem pražského jara a znovunastolení nedemokratického režimu, a to za pomoci „... řetězu hrozeb, tlaků, nabídek různých výhod, soustavného zpochybňování a očerňování myšlenek reformy, manipulace s fakty a hodnotami, individuální i sociální korupce.“⁵¹ Pro normalizační vedení bylo nutné získat kontrolu nad samotnou KSČ proměnou její kádrové struktury a funkcionářů. První stranické čistky proběhly na podzim roku 1969. V lednu 1970 strana zahájila stranické prověrky, ze kterých mohl vyjít úspěšně pouze ten, kdo odsoudil pražské jaro a souhlasil s okupací. Strana kvůli stranickým čistkám přišla o půl milionu lidí. Personální čistky postihly ale i další oblasti státu, např. školství, vědu, kulturu i média, aby je skrze

⁴⁹ VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 63. ISBN 978-80-7452-015-0.

⁵⁰ KONČELÍK, J., P. VEČEŘA a P. ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 188–192. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁵¹ MENCL, V., M. HÁJEK a M. OTÁHAL et al. *Křižovatky 20. století: světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha: Naše vojsko, 1990, s. 315. ISBN 80-206-0180-5.

prověřené pracovníky měla strana pod kontrolou. Husákovi se tak za doprovodu politických procesů podařilo ovládnout komunistickou stranu i celý stát. Dalšími represivními opatřeními a způsoby ke znovu utužení komunistické moci bylo např. znovuzavedení cenzury, zrušení zájmových sdružení či uzavření státních hranic.

Zatímco 70. a 80. léta se pro komunistickou elitu nesla v duchu normalizační každodennosti v podobě stereotypních stranických sjezdů a zasedání, široká veřejnost musela normalizaci i okupaci státu přijmout a odpoutat se od normalizačního tlaku alespoň v soukromí náhražkovými aktivitami. Za pražským jarem, jeho reformami a nadějí na demokratický systém zavřely pomyslné dveře. Nechtěným důsledkem tvrdé normalizační moci se v těchto letech rozšířila alternativní informační a komunikační systémy, které představovaly opozici režimu. První výrazný nárůst těchto systémů vyvolala Charta 77 a posléze začala přibývat další. Jednalo se především o samizdatová periodika a exilová média, která přispívala k šíření necenzurovaných informací.⁵²

⁵² KONČELÍK, J., P. VEČEŘA a P. ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 203-206, 246. ISBN 978-80-7367-698-8.

4. RUDÉ PRÁVO

4.1 Vznik Rudého práva

Deník Rudé právo byl ústředním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa a jedním z hlavních nositelů ideologické propagandy komunistického režimu v Československu. Již od vzniku strany vystupovalo Rudé právo na obranu vedoucí úlohy komunistické strany – tlumočilo její stanoviska a bojovalo za její politiku. Rudé právo vystupovalo na obranu dělnické třídy a pracujících, socialistického státu, posílení československo-sovětských vztahů a za jednotu mezinárodního komunistického hnutí.⁵³ Podle Vojtěcha Dolejšího bylo Rudé právo účinnou zbraní komunistické strany.⁵⁴

Vzniku Rudého práva předcházela rozkol mezi levicí a pravicí v sociální demokracii ve 20. letech. Tehdejší ústředním tiskovým orgánem sociální demokracie byl deník Právo lidu s tiskárnou a redakcí v Lidovém domě, který se po demisi Tusarovy pravicové vlády a převzetí úřadu bolševickou levicí stal hlasem levice. Dne 17. září 1920 byl v Právu lidu otištěn úvodník Ivana Olbrachta vyslovující se pro vstup do Komunistické internacionály. Hned 18. září reagovalo pravicové vedení sociální demokracie, které se vstupem do KI výhradně nesouhlasilo, a vydalo své vlastní Právo lidu v Beaufortově tiskárně. Téhož dne vydala levice v Lidovém domě deník pod názvem Staré právo lidu, jehož novým názvem chtěla zdůraznit, že čtenáři mají v rukou svůj původní deník, který je již od roku 1897 spjat s dělnickým hnutím. Proti redakci Starého práva lidu na žádost pravicového předáka strany dr. Meissnera zakročila policie, která zakázala pod tímto názvem deník vydávat. V reakci na to vychází v úterý 21. září 1920 deník Rudé právo jako „orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické“.⁵⁵

4.2 Rudé právo v letech 1968 a 1969

Počátkem roku 1968 začaly uvnitř KSČ vznikat rozbroje mezi jejími členy, které se později odrazily i na stránkách Rudého práva. Za počátek neshod lze považovat lednové zasedání ÚV KSČ v roce 1968, které přijalo politickou rezoluci hlásící se k závěrům XIII. sjezdu – znovu zdůraznila pevnou jednotu se Sovětským svazem a příslušnost ke světové

⁵³ DOUDĚRA, K., Z. HOŘENÍ a J. HOUFOVÁ et al. *Naše Rudé právo*. Praha: Rudé právo, 1980, s. 204

⁵⁴ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva: (1920–1960)*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1960, s. 7.

⁵⁵ DOUDĚRA, K., Z. HOŘENÍ a J. HOUFOVÁ et al. *Naše Rudé právo*. Praha: Rudé právo, 1980, s. 19, 22–23.

socialistické soustavě. Na zasedání se však projevy i protichůdné tendence nově se formující pravicově revizionistické skupiny ve straně, v jejíž zájmu bylo změnit zahraniční orientaci Československa, provést generální revizi komunistické strany či přeměnit politickou strukturu socialistické společnosti ve prospěch maloburžoazní živelnosti. Ve straně se tak vytvořilo napětí mezi pevnými komunisty (pravice je označila za konzervativce) a pravicovými „oportunisty“, jako byli Dubček nebo Smrkovský.

Po lednovém zasedání bylo Rudé právo jediným deníkem, který tlumočil principy marxismu-leninismu a „skutečné“ závěry ledna opírající se o usnesení XIII. sjezdu. Rudé právo vystupovalo na obranu vedoucí úlohy strany, dělnické třídy, socialistického státu, posílení československo-sovětského přátelství či za jednotu komunistického hnutí. Proti pravici list vystupoval nepřátelsky a označoval ji za hrozící nebezpečí pro socialistický stát. Pravici se podařilo upevnit významné pozice v jiných sdělovacích prostředcích a ty následně proměnila v hlavní zbraň proti straně a režimu. Stejně tak se chtěla zmocnit Rudého práva. Pravicové křídlo požadovalo, aby se Rudé právo vymanilo z područí vedení strany a stalo se tak volnou tribunou pravicových sil. Pravicoví redaktori chtěli dosáhnout svého tak moc, že se např. snažili deník skandalizovat – využívali nepřítomnosti hlavního redaktora a do deníku zařazovali sporné články, které byly v rozporu se stanovisky vedení strany. Poškozovali tak reputaci listu i strany jak v zemi, tak v zahraničí. Předsednictvo ÚV KSČ se v květnu 1968 tímto skandálním chováním zabývalo – pravicové požadavky odmítlo, avšak pod vlivem pravicových činitelů (Dubček, Smrkovský, Černík, Kriegel) nečinily kádrové závěry. O články Rudého práva se tak v období pražského jara uvnitř redakce vedl dramatický boj, který vyvrcholil srpnovou intervencí.⁵⁶

S nastupující normalizací a novým vedením KSČ v čele s Gustávem Husákem proběhly zásadní změny i v Rudém právu. Novým šéfredaktorem se stal v dubnu 1969 Miroslav Moc. V květnu 1969 Rudé právo zveřejnilo iniciativu pod názvem *Slovo do vlastních řad*, která vyjadřovala podporu novému vedení strany, kritizoval činnost Svazu československých novinářů a působení médií v době pražského jara, a především požadoval personální čistky ve sdělovacích prostředcích. Tento manifest podepsalo několik desítek novinářů a vedoucích pracovníků z mediální oblasti.⁵⁷

⁵⁶ DOUDĚRA, K., Z. HOŘENÍ a J. HOUFOVÁ et al. *Naše Rudé právo*. Praha: Rudé právo, 1980, s. 200-210.

⁵⁷ BEDNAŘÍK, P., J. JIRÁK a B. KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 329. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

5. PROPAGANDA V RUDÉM PŘÁVU

5.1 Propaganda a srpnová intervence

Z předešlých kapitol vyplývá, že situace uvnitř redakce Rudého práva nebyla v období pražského jara zcela ideální. Redakce deníku byla rozdělena na dva „tábory“, které mezi sebou vedly boj o každý článek, což se negativně odráželo na stránkách listu. Přestože se v Rudém právu objevovaly kontroverzní témata od „pravicových“ redaktorů, Rudé právo bylo nadále jediným deníkem, který hájil zájmy komunistické strany a režimu. To se však změnilo dne 21. srpna 1968 – po vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Té noci vydalo předsednictvo ÚV KSČ i přes zásadní nesouhlas marxisticko-leninské části ve vedení strany prohlášení, v němž příchod spojeneckých vojsk zásadně odsoudilo.⁵⁸ Na to zareagovala pravicová část redakce Rudého práva, což vedlo k tomu, že Rudé právo přestalo v době invaze plnit svou dosavadní funkci komunistického listu.⁵⁹

Propaganda v Rudém právu v souvislosti se srpnovou intervencí bude analyzována na základě textů, které vycházely v Rudém právu v nejbližších dnech intervence – od 21. do 30. srpna 1968. Pro srovnání změny podoby Rudého práva v souvislosti s vojenskou intervencí je vhodné představit text, který v Rudém právu vyšel den před vpádem spojeneckých vojsk na území Československa. Jedná se o příspěvek, který Rudé právo otisklo v úterý 20. srpna 1968. Ten den vychází Rudé právo jako obvykle a disponuje osmi stranami. V pravé dolní části titulní strany je umístěn článek s tučným názvem *Proč komunistická strana?*⁶⁰ Autorem článku je Oldřich Švestka, šéfredaktor Rudého práva v letech 1958–1968, který patřil mezi konzervativní a prosovětské členy strany a podílel se na ustanovení normalizační novinářské organizace. Byl také jedním z autorů tzv. zvacího dopisu vyzývajícího SSSR k pomoci Československa před hrozícím nebezpečím kontrarevoluce.⁶¹ V článku polemizuje nad obrodným procesem probíhajícím v Československu – nad jeho pravým obsahem a cílem. Vyzdvihuje myšlenku, že obecné úsilí o demokracii se nakonec může obrátit proti straně, a proto musí nastat radikální obrat

⁵⁸ HEIMANN, Mary. *Československo: stát, který zklamal*. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2020, s. 267. ISBN 978-80-87595-86-2.

⁵⁹ DOUDĚRA, K., Z. HOŘENÍ a J. HOUFOVÁ et al. *Naše Rudé právo*. Praha: Rudé právo, 1980, s. 210.

⁶⁰ Proč komunistická strana? *Rudé právo*. 20. 8. 1968, s. 1–2.

⁶¹ BEDNAŘÍK, P., J. JIRÁK a B. KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 329. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

protibyrokratického charakteru, který upevní socialistické rysy společnosti. V článku se také objevuje otázka, zda dělnická třída byla vůbec vtažena do samotného procesu demokratizace a pokud ano, tak jakým způsobem a jak z procesu profituje. Článek je zakončen odstavcem o tom, jak Švestka věří, že KSCČ ve spolupráci s bratrskými stranami dělnické třídy ostatních socialistických zemích bude pokračovat v budování svobodné společnosti podle marxisticko-leninských myšlenek. O tomto textu lze říci, že je napsán oficiálním jazykem komunistické strany – V-jazykem neboli jazykem vládnoucích, jak ho pojmenovává Čermák.⁶² V textu se objevují ideologizovaná slova, která nesou ideologické poselství režimu, např. budování socialismu, socialistická společnost, demokratizace, dělnická třída, funkcionář, straník, komunista. V článku můžeme zpozorovat propagandu v podobě vyvolání nebezpečí. Švestka upozorňuje na to, že boj o demokracii se může obrátit proti straně a tím „ztrpčovat život i jejím poctivým nezdiskreditovaným funkcionářům a členům.“⁶³ Dále v článku označuje za nebezpečí přítomnost „nových“ lidí „nové“ politiky, jejichž činnost je „provázena snahou diskreditovat celý dosavadní stranický aktiv.“⁶⁴ V textu lze vyzpozorovat persvazi neboli přesvědčování, pomocí kterého se autor snaží zapůsobit na čtenáře a za pomoci různých jazykových prostředků usiluje o to, aby se čtenáři ztotožnili s jeho postoji a názory. V textu se objevují řečnické otázky a řečnické odpovědi, pomocí kterých lze docílit iluze dialogu, což je jednou z možností, jak navázat kontakt s adresátem, např.: „Co znamená neustálé zdůrazňování, že demokratizace musí být dovedena do konce? Odpověď najdeme, ověříme-li si...“⁶⁵

Ve středu 21. srpna 1968 vychází pod vedením šéfredaktora Švestky ranní výtisk Rudého práva podporující linii Varšavské smlouvy. Zatímco např. Československá televize a Československý rozhlas projeví věrnost předsednictvu ÚV KSCČ, Rudé právo odmítlo otisknout provolání předsednictva. Když se o tom dozvěděl předseda Národního shromáždění Smrkovský, okamžitě Švestku odvolal a na pozici šéfredaktora Rudého práva nasadil Jiřího Sekeru. Rudé právo tak začalo zastávat stejnou pozici jako televize

⁶² ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 17. Korpusevská lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.

⁶³ Proč komunistická strana? *Rudé právo*. 20. 8. 1968, s. 1.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

a rozhlas.⁶⁶ Ten den vychází Rudé právo znovu pod označením zvláštní vydání, na jehož titulní straně je otištěno prohlášení předsednictva ÚV KSČ o odsouzení vpádu vojsk. Prohlášení je uvozeno velkým tučným nadpisem *Všemu lidu Československé socialistické republiky!* V prohlášení předsednictvo intervenci odsuzuje a považuje ji za akt popírající základní normy mezinárodního práva. Zdůrazňuje, že překročení hranic vojsky Varšavské smlouvy proběhlo bez vědomí prezidenta republiky, předsedy Národního shromáždění, předsedy vlády a prvního tajemníka ÚV KSČ. Informuje o svolání zasedání Národního shromáždění, vlády a předsednictva ÚV KSČ a občany vyzývá ke klidu. K intervenci se vyjádřil i redakční kolektiv Rudého práva, jehož provolání je umístěno pod provoláním předsednictva ÚV KSČ. Redakce se bezprostředně staví za prohlášení předsednictva ÚV KSČ, Dubčekovým vedením strany a prezidentem republiky a vyjadřuje nesouhlas s intervencí.⁶⁷

Výjimečně vychází deník Rudé právo v neděli 25. srpna 1968, přičemž se od ostatních obvyklých výtisků deníku liší tím, že z titulní strany mizí tradiční heslo *Proletáři všech zemí, spojte se!*, které je obvykle umístěno nad názvem deníku Rudé právo. Čermák píše, že užívání hesel, sloganů a provolání bylo součástí komunistické propagandy. Propagandisté je vytvářeli za účelem vyvolání dojmu masové vůle. Tato hesla byla jednoduchá a jasně vyjadřovala podporu nebo odpor vůči něčemu. Manipulace lidí v tomto případě dosáhla nejvyššího bodu, kdy komunistická strana určovala, co mají lidé skandovat či psát na transparentech. Např. před 1. májem byl po dlouhá léta v Rudém právu zveřejňován seznam hesel a sloganů a od lidí se očekávalo, že se tato hesla objeví v průvodu, což se poté dělo.⁶⁸ *Heslo Proletáři všech zemí, spojte se!* se v Rudém právu neobjeví až do 3. září 1968. Místo tohoto hesla se objevuje tučný nápis *ZA SVOBODU, ZA DUBČEKA, ZA ČERNÍKA!*, které vyjadřuje podporu představitelům obrodného procesu komunistického režimu v Československu. Na titulní straně se 25. srpna 1968 objevuje další prohlášení předsednictva ÚV KSČ odsuzující intervenci s nadpisem *CO DNES MUSÍ DĚLAT KOMUNISTÉ*, které je určeno všem členům a funkcionářům KSČ. Předsednictvo ÚV KSČ se v prohlášení znovu staví za polednovou politiku – politiku Dubčeka, Černíka, Smrkovského, Kriegela – a vyzývá k tomu i československý lid.

⁶⁶ HEIMANN, Mary. *Československo: stát, který zklamal*. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2020, s. 259. ISBN 978-80-87595-86-2.

⁶⁷ *Všemu lidu Československé socialistické republiky! Rudé právo*. 21. 8. 1968, příloha 1, s. 1.

⁶⁸ ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 25. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.

Vzhledem k tomu, že sovětská vojska obsadila i některé sekretariáty stranických organizací, výborů, ale i závody a továrny, předsednictvo vyzývá občany, aby se řídili pouze těmi, kteří byli do funkce právoplatně zvoleni, a nepodřizovali se tlaku cizích vojsk.⁶⁹ Ve stejném duchu se nesl obsah Rudého práva až do 3. září 1968. Rudé právo odsuzovalo obsazení státu vojsky spojeneckých zemí, označovalo okupaci za nezákonnou a požadovalo suverenitu státu, stálo za stanovisky předsednictva ÚV KSČ, vyjadřovalo podporu zákonným státním představitelům, prosazovalo polednovou politiku. Informovalo o jednání státních představitelů v Moskvě, o obětech invaze, o vyjádřeních komunistických stran z jiných států k invazi, odmítlo provolání pěti spojeneckých zemí o bratrské pomoci.

Směr, kterým se ubíralo Rudé právo v souvislosti se srpnovou invazí, později ostře kritizovalo vedení redakce Rudého práva. V září 1970 vydalo vedení Rudého práva stanovisko *K činnosti Rudého práva mezi lednem 1968 a dubnem 1969*, v němž označuje podobu Rudého práva v srpnu 1968 za nejostudnější v historii deníku. Obviňuje z toho část tehdejší redakce, která se ať už vědomě či v důsledku psychologického nátlaku postavila na protimarxistické a nepřátelské pozice. Dokument *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ* charakterizoval dny od 21. srpna do 3. září 1968 jako období, kdy se Rudého práva zmocnila pravice, jehož jednotlivá čísla se „...celým svým provokačním, nacionalistickým a protisovětským obsahem zpronevěřovala internacionalistickým tradicím Rudého práva a neměla nic společného ani se stranou, ani s marxismem-leninismem.“⁷⁰

5.2 Propaganda a obraz Sovětského svazu

Tato kapitola představí, jak Rudé právo referovalo o Sovětskému svazu od září 1968 do roku 1969 a jakou propagandu k tomu užívalo. Na začátek je dobré připomenout, že výrazným rysem komunistického režimu v Československu byla sovětizace neboli vzhlížení k Sovětskému svazu, vidina Sovětského svazu jako pozemského ráje, přijímání sovětských inspirací a zkušeností.⁷¹ Komunistický režim využíval k vyobrazování Sovětského svazu zejména oslavnou propagandu, která se soustředila na vyzdvihování

⁶⁹ Co dnes musí dělat komunisté. *Rudé právo*. 25. 8. 1968, s. 1.

⁷⁰ DOUDĚRA, K., Z. HOŘENÍ a J. HOUFOVÁ et al. *Naše Rudé právo*. Praha: Rudé právo, 1980, s. 211.

⁷¹ FRANC, Martin. Životní styl a každodennost v Československu v padesátých a šedesátých letech 20. století. In: PAŽOUT, Jaroslav (ed.). *Každodenní život v Československu 1945/48–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, s. 21. ISBN 978-80-87912-35-5.

socialistických úspěchů SSSR a líčila Sovětský svaz jako nezpochybnitelný vzor, osvoboditele a přítele. To bude ukázáno na textech v Rudém právu ve vymezeném časovém období.

Podepsání Moskevského protokolu, které proběhlo během československo-sovětského jednání v Moskvě ve dnech 23.–26. srpna 1969, znamenalo pro Československo zahájení normalizace. Zatímco ve dnech sovětské okupace vyjadřovalo Rudé právo s intervencí jasný nesouhlas a vystupovalo proti Sovětskému svazu, podepsáním Moskevského protokolu se Československo zavázalo k prohlubování tradičního přátelství se Sovětským svazem, a tak Rudému právu nezbývalo nic jiného, než se vrátit ke starým kolejím a Sovětský svaz na svých stránkách opět líčit pozitivně. Ani ne měsíc po vojenské intervenci do Československa se v Rudém právu začaly objevovat příspěvky, které informovaly o tom, jak je strana odhodlána plnit moskevské závěry. Dne 15. září 1968 se na titulní straně Rudého práva objevuje televizní a rozhlasový projev Alexandra Dubčeka z přechodného dne s titulkem *Východiskem z dnešní situace je plnění moskevských protokolů* a podtitulkem *Důsledné pokračování v polednové politice základem jednoty společnosti*, který zabírá část první a druhé strany deníku. Projev začíná oslovením „*Vážení a milí spoluobčané, soudružky a soudruzi,*“ kterým Dubček navazuje přátelský kontakt s adresátem. V projevu se vyjadřuje k současné politické situaci v Československu. Dubček vyslovuje, že jediným řešením, jak udržet jednotu československého lidu, je plnit principy polednové politiky. To však není možné bez plnění moskevských závěrů aneb závazků. „*Neplnit body moskevského protokolu může úplně ohrozit polednovou politiku a jiné východisko z této situace není.*“⁷² Dále říká, že plnění moskevských závěrů „*jednat s našimi partnery o splnění závazků z druhé strany, mezi něž patří i odchod vojsk z našeho území.*“⁷³ Sovětský svaz je zde tedy líčen jako partner. Dále je v tomto rozsáhlém projevu Sovětský svaz zmiňován ještě na jeho konci, a to v souvislosti, že na plnění moskevských protokolů má skutečný zájem i Sovětský svaz – představitelé vedení komunistické strany Sovětského svazu a jeho lid. V projevu lze vidět určité přesvědčování čtenářů, že plnění moskevských závěrů, ke kterým představitelé ČSR a SSSR dospěli v srpnových dnech po vojenské intervenci, je jediným možným řešením, jak pokračovat v polednové politice.

⁷² *Východiskem z dnešní situace je plnění moskevských protokolů. Rudé právo. 15. 9. 1968, s. 1.*

⁷³ Tamtéž.

V sobotu 5. října 1968 informuje Rudé právo na titulní straně o sovětsko-československých rozhovorech, které se konaly ve dnech 3. až 4. října 1968 v Moskvě. Text je nadepsán titulkem *Sovětsko-československé komuniké*. V perexu nad samotnou zprávou jsou vypsaní účastníci obou států – za ČSR se účastnil Dubček, Černík, Husák, za SSSR Brežněv a další státní představitelé. Rudé právo informuje, že představitelé projednávali plnění moskevských dohod a opatření, na kterých se strany usnesly ve dnech 23. až 26. srpna 1968. V textu se v souvislosti se Sovětským svazem objevují slovní spojení jako bratrský svazek, nerozborné přátelství, tvůrčí spolupráce, tradiční přátelské vztahy.⁷⁴ Spojení „nerozborné přátelství“ bylo se Sovětským svazem v komunistickém jazyce výlučně spojováno, v časovém rozmezí od srpna 1968 do srpna 1969 se v Rudém právu objevuje několikrát. Čermák lexém nerozborný považuje za jistou zkratku k lexému nerozbořitelný, který považuje za lingvisticky nejasné pojmenování, jež označuje prakticky to, co se nedá rozebírat. Ve spojení se Sovětským svazem se tento lexém užíval pravděpodobně z toho důvodu, že jakákoli kritika byla v době totalitního režimu v Československu vyloučena.⁷⁵ V závěru této zprávy Rudé právo informuje, že se rozhovory konaly v „*soudružském duchu, v duchu dělné spolupráce a otevřenosti*.“⁷⁶ Rudé právo často informovalo o setkáních státních představitelů Československa a Sovětského svazu, přičemž v závěru zprávy pravidelně informovalo o atmosféře daného setkání. V tomto případě se nejčastěji objevují výše zmíněná slovní spojení, dále také např. v duchu bratrského přátelství, soudružské spolupráce, v přátelském ovzduší či v duchu vzájemného porozumění.

V pondělí 7. října 1968 je na titulní straně Rudého práva umístěn výtah z projevu ministra zahraničí Pleskota ze zasedání Valného shromáždění OSN. Text je nadepsán titulkem *Československo věří v možnost mírové spolupráce*. Pleskot v projevu připomíná dobu okupace Československa v roce 1939 a upozorňuje na to, že jediným, kdo se v tu dobu plně a jednoznačně postavil na obranu Československa byl Sovětský svaz, čímž naráží na osvobození Československa sovětskou armádou roku 1945.⁷⁷ Dne 16. října 1968 byla podepsána dohoda o podmínkách dočasného pohybu sovětských vojsk na československém území a Rudé právo o tom na titulní straně informuje následující den.

⁷⁴ Sovětsko-československé komuniké. *Rudé právo*. 5. 10. 1968, s. 1.

⁷⁵ ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 19. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.

⁷⁶ Sovětsko-československé komuniké. *Rudé právo*. 5. 10. 1968, s. 1.

⁷⁷ Československo věří v možnost mírové spolupráce. *Rudé právo*. 7. 10. 1968, s. 1.

Přináší také projev předsedy vlády O. Černíka, který smlouvu považuje za akt důvěry, záruku bezpečnosti Československa a výraz úzkého spojení se Sovětským svazem. Sovětský svaz je zde tedy spojován s motivem bezpečí, důvěry a spojení.⁷⁸ 7. a 8. listopadu 1968 informuje Rudé právo o 51. výročí Velké říjnové revoluce. Na titulní straně Rudého práva ze dne 7. listopadu 1968 jsou tomuto výročí věnovány tři příspěvky a obrázek Lenina, jakožto zakladatele sovětského státu. Jedním z příspěvků je blahopřání představitelům SSSR k výročí revoluce zasláné Svobodou, Dubčekem, Smrkovským a Černíkem. Ti v blahopřání vyzdvihují úspěchy Sovětského svazu v rámci budování komunismu a socialismu. Dále v něm sdělují, že jsou odhodláni rozvíjet soudružskou ochrannou spolupráci se Sovětským svazem. Sovětský svaz je zde líčen opět jako ochránce a je zde vidět motiv spolupráce. V blahopřání se objevuje slovní spojení boj socialismu s kapitalismem: „*Vítězství proletariátu Ruska znamenalo počátek nové epochy světových dějin naplněné rozhodným bojem socialismu s kapitalismem.*“⁷⁹ Čermák tvrdí, že lexém boj byl v komunistickém jazyce vysoce nadužívaný. Neoznačoval však pouze tradiční boj s nepřítelem, byl užíván především k zesílení úsilí. Nadužívanost a všudypřítomnost tohoto lexému měla budit dojem permanentního válečného stavu. Nejvíce se lexém boj využíval v těchto spojitostech – boj o něco, boj pro něco, boj proti něčemu nebo někomu, boj s něčím, boj za něco. V blahopřání je tedy vidět spojení boj s něčím.⁸⁰

Dne 9. prosince 1968 přináší Rudé právo zprávu o setkání vedoucích československých a sovětských představitelů, které se uskutečnilo v Kyjevě 7. a 8. prosince. Zpráva se nachází v horní části titulní strany a informuje čtenáře o průběhu a účastnících setkání. Rudé právo uvádí, že setkání probíhalo v srdečném ovzduší, v soudružském a přátelském duchu. 12. prosince 1968 je hlavní zprávou dne příležitost 25. výročí Československo-sovětské smlouvy neboli čtvrt století spojení ČSSR a SSSR. Zpráva informuje o slavnostním večeru, který se konal ve Smetanově síni Obecního domu v Praze k příležitosti 25. výročí podepsání Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a spolupráci mezi dvěma státy. Slavnostního večeru se účastnili přední státní představitelé Československa, velvyslanec SSSR v Československu Červoněnko

⁷⁸ Rudé právo. 17. 10. 1968, s. 1.

⁷⁹ Rudé právo. 7. 11. 1968, s. 1.

⁸⁰ ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 34. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.

a další diplomatictí představitelé socialistických států. Na titulní straně jsou rovněž otištěny pozdravné telegramy k tomuto výročí ze strany ČSSR i SSSR. Nyní se podíváme na oba uvedené telegramy. Jako první je umístěn telegram ze strany předních státních představitelů ČSSR, ve kterém píší o přátelské smlouvě. Píší, že se smlouva stala „výrazem tradičních přátelských vztahů pracujícího lidu obou našich zemí“, „byla zpečetěna společným bojem proti fašismu a utvořila základ zahraničně politické orientace Československa, zajišťující pevné mezinárodní postavení a bezpečnost socialistického Československa.“⁸¹ V textu se objevují slovní spojení jako přátelské vztahy, všestranná spolupráce, vzájemná pomoc, bezpečí a mír.⁸² Telegram ze strany SSSR má velmi podobný obsah a jsou v něm užita stejná pozitivní slova. Mimo jiné také slova jako svoboda, čest, úspěchy, bratrské přátelství, nerozborné přátelství či pokrok. V telegramu je také zmíněno, že to byl právě Sovětský svaz, který se v roce 1945 postavil proti fašismu a osvobodil Československo.⁸³ Sovětský svaz je zde tedy vyobrazován jako osvoboditel či zachránce Československa. Tento motiv lze perfektně ukázat na výtisku Rudého práva ze dne 9. května 1969, kdy si Rudé právo připomíná 24. výročí konce druhé světové války. Na titulní straně se nad názvem Rudé právo objevuje velký nápis „Vděční osvoboditelům svorně v socialistické rodině.“⁸⁴ Z textů, které jsou umístěny na titulní straně deníku z tohoto dne je patrné, že osvoboditeli jsou zde myšleni vojáci Rudé armády aneb Sovětský svaz. Nejvýraznějším textem na titulní straně je příspěvek Gustáva Husáka s titulkem *MÍR A SVOBODA*. V textu připomíná výročí konce druhé světové války a projevuje vděčnost Sovětskému svazu za vedení boje proti fašismu a osvobození Československa. Sovětský svaz je zde tedy zobrazován jako osvoboditel. V tomto případě zde lze poukázat na propagandu v podobě zamlčování informací. Na osvobození Československa na konci druhé světové války se podílela i americká armáda, avšak tuto informaci Rudé právo zamlčuje. Jediným osvoboditelem a zachránce Československa je v pojetí komunistické propagandy pouze Sovětský svaz.⁸⁵

V textu dále Husák zdůrazňuje, že spolupráce mezi ČSSR a SSSR je klíčová pro ochranu míru a svobody. Klade důraz na to, že stále přetrvávají všechny příčiny, kterou

⁸¹ Rudé právo. 12. 12. 1968, s. 1.

⁸² Pozdravné telegramy k 25. výročí Čs.-sovětské smlouvy. *Rudé právo*. 12. 12. 1968, s. 1.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Rudé právo. 9. 5. 1969, s. 1.

⁸⁵ BĚLINA, P., J. RAK a J. POKORNÝ et al. *Dějiny země koruny české II*. Praha: Paseka, 1999, s. 231–233. ISBN 80-7185-257-0.

druhou světovou válku zrodily. Tvrdí, že fašismus byl pouhým produktem imperialismu, jenž je stále reálnou hrozbou pro svět a který lze paralyzovat pouze soustředěným úsilím socialistických sil v následování Sovětského svazu jakožto nejmocnější socialistické země. Husák zde tedy kritizuje politiku západních mocností, které podle něj ohrožují světový mír a stabilní mezinárodní vztahy. Text je také zaměřen na oslavu socialistické ideologie.⁸⁶

Na závěr této podkapitoly budou shrnuty všechny motivy, které byly prováděnou analýzou propagandy v souvislosti s obrazem Sovětského svazu zjištěny. Prováděnou analýzou lze charakterizovat jazyk, který se v Rudém právu v případě referování o Sovětském svazu užíval. Přestože v srpnu byla situace mezi Československem a Sovětským svazem z důvodu invaze napjatá, což se projevilo i na stránkách Rudého práva, s utužováním režimu se obraz Sovětského svazu začal „normalizovat“. Vztah Československa a Sovětského svazu byl v době komunistické totality zásadní pro posilování socialistických hodnot a ideálů. Z toho důvodu se Rudé právo snažilo utvářet pozitivní vztah k Sovětskému svazu a uchýlovalo se k pozitivním a oslavným formulacím. Kritika Sovětského svazu byla v době komunistického režimu v Československu vyloučena, a proto se v souvislosti se SSSR v Rudém právu objevují pouze slova pro pozitivní propagandu. Sovětský svaz je v deníku často spojován s motivy přátelství, bratrství, spolupráce, pomoci, bezpečí, ochrany a míru. Tato slova jsou často obohacena adjektivy, která posilují zobrazovat Sovětský svaz pozitivně. Nejčastěji se objevují adjektiva bratrský, nerozborný, všestranný, přátelský, pevný, společný, vzájemný, soudružský či srdečný. Příspěvky týkající se Sovětského svazu bývají umístěny na titulní straně Rudého práva a jsou nadepsány výrazným titulkem. Častokrát jsou doplněny fotografiemi. Rudé právo pravidelně informuje o setkáních předních státních představitelů Československa a Sovětského svazu, přičemž v závěru zprávy je informace tom, že setkání probíhalo pozitivně, např. v soudružském a přátelském duchu, v srdečném ovzduší, v duchu vzájemného porozumění apod. Tím Rudé právo navozovalo přátelskou atmosféru mezi Československem a Sovětským svazem. Dále Rudé právo často zveřejňuje projevy předních státních představitelů SSSR (nejčastěji L. Brežněva), informuje o úspěších Sovětského svazu, významných výročích nebo vyzdvihuje společné cíle socialistické politiky. Z provedené analýzy lze vyhodnotit, že Rudé právo

⁸⁶ Mír a svoboda. *Rudé právo*. 9. 5. 1969, s. 1–2.

uplatňovalo v případě referování o Sovětském svazu pouze oslavnou propagandu za využití slov s pozitivními konotacemi.

5.3 Propaganda a představitelé režimu

Rudé právo pravidelně informovalo o předních státních představitelích Československa. V první části této podkapitoly bude představena propaganda a jazyk Rudého práva v souvislosti s předním státním představitelem a hlavní osobností normalizace Gustávem Husákem. Významní státní představitelé či významní představitelé komunistického režimu byli na stránkách Rudého práva líčeni pozitivně a můžeme zde identifikovat oslavnou propagandu s využitím slov s pozitivními konotacemi.

Dne 18. dubna 1969 informuje Rudé právo o zvolení Gustáva Husáka do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ. Utužování režimu v roce 1969 se uvnitř KSČ projevilo v podobě formování marxisticko-leninské síly, které postupně vytvářely předpoklady proto, aby se vedení strany změnilo. 17. dubna 1969 proto vystřídal Alexandra Dubčeka ve funkci prvního tajemníka ÚV KSČ Gustáv Husák. Jeho zvolením do nejvyšší stranické funkce představovalo pro KSČ začátek nové etapy, kdy rozhodující iniciativa strany přešla do rukou marxisticko-leninské levice.⁸⁷ Vydání deníku ze dne 18. dubna 1969 disponuje osmi stranami, přičemž Husákově zvolení do nové funkce je věnována značná část titulní strana. Je zde uplatněna metoda nastolování agendy, kdy Rudé právo považuje tuto událost za nejdůležitější téma toho dne, a právě proto se objevuje na titulní straně. Na titulní straně je umístěna zpráva o zasedání ÚV KSČ s velkým titulkem *Hlavní úkol: Vyvést naši společnost z krizového stavu: SPLNÍME VELKÉ MYŠLENKY LEDNA.*⁸⁸ Zpráva informuje o plenárním zasedání ÚV KSČ dne 17. dubna 1969, na kterém byl zvolen Gustáv Husák do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ. Pod touto zprávou je umístěno svolání ústředního výboru KSČ, které seznamuje čtenáře se závěry již zmíněného plenárního zasedání ÚV KSČ. Text je rozložen na první a druhou stranu vydání. V první části textu (na titulní straně) je popisována krizová situace, ve které se Československo nachází, a jsou vytyčeny cíle, kterých chce komunistická strana dosáhnout. Také je zde popsáno, jak komunistická strana plní obsah své politiky, který byl formulován na XIII. sjezdu strany. V druhé části textu (na druhé straně Rudého práva)

⁸⁷ DOUDĚRA, K., Z. HOŘENÍ a J. HOUFOVÁ et al. *Naše Rudé právo*. Praha: Rudé právo, 1980, s. 213.

⁸⁸ Hlavní úkol: Vyvést naši společnost z krizového stavu: SPLNÍME VELKÉ MYŠLENKY LEDNA. *Rudé právo*, 18. 4. 1969, s. 1.

se výbor vyjadřuje ke zvolení Husáka do funkce. O jeho zvolení hovoří kladně a pozitivně. Husáka líčí jako soudruha, který po řadu let působil ve vedoucích stranických a státních funkcích, celý život zasvětil socialismu a disponuje všemi předpoklady, které strana vyžaduje od svých vedoucích funkcionářů. Termín soudruh/soudružka nahrazoval v socialistické společnosti oslovením termínem pán/paní. Na stránkách Rudého práva se proto hojně vyskytuje. Oslovení soudruh/soudružka činilo z oslovujícího či osloveného nositele stejné ideologie a představovalo lepší vztahy mezi obyvateli socialistické společnosti a vzájemnou rovnost.⁸⁹ Pozitivně líčí Husáka i prezident Ludvík Svoboda ve svém projevu, který je také otištěn na titulní straně Rudého práva ze dne 18. dubna 1969. Dle jeho názoru komunistická strana potřebuje energického politika a důsledného organizátora, kterým podle něj Husák je. Svoboda dále popisuje Husáka jako čestného, zkušeného, prozíravého politika, který je oddaný straně a lidu Československa. Na titulní straně je též umístěn projev Gustáva Husáka ke zvolení do funkce, jenž je doplněn Husákovou fotografií. Následující dny se v Rudém právu objevují různá blahopřání ke zvolení Gustáva Husáka do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ. Na titulní straně deníku ze dne 19. dubna 1969 je v horní části uveřejněno blahopřání Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu, ve kterém je Husák označován za odhodlaného a zásadového bojovníka za věc pracujících, za činitele, který stojí na pozicích marxismu-leninismu a nerozborného přátelství socialistického Československa se Sovětským svazem.

Dále je na titulní straně umístěno blahopřání předsednictva Sdružení dětských a mládežnických organizací Slovenska a Svazu československo-sovětského přátelství s titulkem: *Blahopřání soudruhu dr. G. Husákovi: Vaše úsilí podpoříme konkrétními činy.* Obě organizace blahopřejí Husákovi ke zvolení do funkce a vyjadřují mu svou podporu. Na druhé straně téhož čísla vkládá redakce Rudého práva životopis Gustáva Husáka, který je zakončen větou: „*Do čela strany byl tak postaven člověk čestný, zkušený a prozíravý politik, plně oddaný straně a lidu naší země, komunista hlubokého internacionálního citění.*“⁹⁰ Husák je zde tedy líčen pozitivně jako zkušený politik a oddaný komunista, který bude poctivě sloužit komunistické straně lidu Československa. Můžeme zde tedy identifikovat oslavnou propagandu, která využívá slova s pozitivními konotacemi, jako čestný, zkušený či oddaný. 21. dubna 1969 je na titulní straně Rudého

⁸⁹ MACURA, V., KOUBA, K., V. SCHMARC a P. ŠÁMAL, ed. *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. Praha: Academia, 2008, s. 174. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-1669-0.

⁹⁰ Blahopřání soudruhu dr. G. Husákovi: Vaše úsilí podpoříme konkrétními činy. *Rudé právo*. 19. 4. 1969, s. 1.

práva umístěn titulek *Další pozdravy soudruhu G. Husákovi*, pod kterým Rudé právo informuje o *stovkách* blahopřejných telegramů a dopisů, které Husákovi zaslaly komunistické strany spřátelených zemí a československé stranické organizace ke zvolení do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ. „*Odesílatelé těchto dopisů a telegramů slibují G. Husákovi plnou podporu všech opatření, která povedou k další realizaci polednové politiky, urychlení procesu konsolidace politických poměrů, upevnění vedoucí úlohy strany, socialismu a spojenectví se zeměmi socialistického společenství.*“⁹¹ Lze tedy vidět, že Rudé právo v blízkých dnech po zvolení Husáka do funkce informuje na svých stránkách o blahopřáních pocházejících od různých politických představitelů ze zahraničí, včetně Sovětského svazu a dalších socialistických států, také od vysokých funkcionářů komunistické strany v Československu a stranických organizací. V těch se nejčastěji objevují slova podpora, důvěra, oddanost, přátelství, upevnění jednoty strany. V případě otiskování všech těchto blahopřání můžeme ze strany Rudého práva zpozorovat manipulaci v podobě opakování. V blahopřáních se několikrát opakují ta stejná slova s pozitivními konotacemi, jako podpora a důvěra, čímž Rudé právo působí na čtenáře a snaží se jim vštěpit tento názor jako jediný správný. Husák je tedy v Rudém právu vykreslován jako jediná správná osoba, která by funkci prvního tajemníka ÚV KSČ mohla zastávat a vyvede Československo z krizové situace.

V následujících dnech a měsících informuje Rudé právo o Husákově aktivitě, např. o jeho setkáních s předními státními představiteli jiných socialistických zemí. Rudé právo pravidelně zveřejňovalo Husákovy projevy a názory, které zdůrazňovaly nutnost jednoty a solidarity mezi socialistickými zeměmi a ochranu socialistických hodnot v zemi. Závěrem lze říci, že Rudé právo prezentovalo Gustáva Husáka jako politika s pevnými komunistickými kořeny a schopného politika, který pomůže zajistit politickou stabilitu v zemi. Husákova činnost byla na stránkách Rudého práva prezentována v pozitivním světle a jeho osobnost byla stavěna do popředí jako symbol upevnění vedoucí úlohy KSČ a socialismu v Československu.

5.4 Propaganda a opoziční síly

V předešlých podkapitolách byla na textech Rudého práva ukázána oslavná propaganda. V této části práce budou představeny ukázky z Rudého práva, na kterých lze

⁹¹ Další pozdravy soudruhu G. Husákovi. *Rudé právo*. 21. 4. 1969, s. 1.

identifikovat očerňující propagandu. Komunistický režim využíval očerňující propagandu za účelem očernit či diskvalifikovat nepřítele. Za nepřítele komunistického režimu lze považovat každého, kdo není věrný komunistické ideologii a „*poslušný pokynů komunistické strany*.“⁹² Zatímco k oslavné propagandě využíval slova s pozitivními konotacemi, k očerňující propagandě využíval slova s negativními konotacemi užívané nenávislně či útočně. Čermák uvádí seznam slov, která se v komunistickém režimu užívala pro očerňující propagandu. Mezi očerňující slova zahrnul např. atomová, cizí, fašistická, imperialistická, kapitalistická nebo koloniální mocnost; generální, protestní, všeobecná stávka (pouze na Západě, v době komunismu nesměly stávky být); vládnoucí buržoazie, diktatura, elita, kruhy, rasa, skupina; horečné zbrojení (imperialistů).⁹³ V *Malém slovníku realii komunistické ideologie* nalezneme dobově oblíbené heslo třídní nepřítel, jehož užití převažuje v 50. letech. Schmiedtová uvádí, že vysoká frekvence užití tohoto hesla je vyvolána fobií hledání nepřátel nového režimu.⁹⁴ V témž slovníku také nalezneme vymezené adjektivum nepřátelský, které bylo užíváno zejména v souvislosti se vším, co bylo spojeno s kapitalismem a demokratickým zřízením. Schmiedtová uvádí příklady, které komunistický režim používal: nepřátelská činnost, nepřátelské elementy, nepřátelská ideologie, nepřátelská propaganda, nepřátelské živly aj.⁹⁵

Změna vedení Komunistické strany Československa v dubnu 1969 se odrazila i na stránkách Rudého práva. Rudé právo publikovalo články, na kterých lze identifikovat očerňující propagandu mířenou proti všem, kteří podporovali obrodný proces pražského jara. Propaganda především útočila na novináře, kteří podle normalizátorů v době obrodného procesu a invaze v roce 1968 jako novináři selhali. 17. května 1969 se na titulní straně Rudého práva objevuje manifest *Slovo do vlastních řad*, v němž jsou ostře kritizováni sdělovací prostředky a jejich vedoucí pracovníci v době obrodného procesu. V textu je zdůrazňováno, že již před 20. srpnem 1968 byly ve společnosti vyvolávány protisovětské vášně a protisovětská hysterie, které vznikaly ve snaze využít proces demokratizace k protisocialistickým záměrům. Komunisty, kteří byli zastánci reformního

⁹² Slovník z doby komunismu. In: *Internet Archive Wayback machine*. [online]. © [cit. 2023-03-05].

Dostupné z: https://web.archive.org/web/20160131185111/http://www.ceskapolitika.cz/1_2Slovník.html.

⁹³ ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9, s. 20.

⁹⁴ SCHMIEDTOVÁ, Věra. *Malý slovník realii komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 178. ISBN 978-80-7422-192-7.

⁹⁵ Tamtéž, 104.

procesu, označují za antisocialistické síly, které se snažily zkompromitovat celou komunistickou stranu. Sdělovací prostředky jsou nařčeny z toho, že zaujaly neodpovědný postoj k polednové politice, když se postavily zády ke straně. V textu se také objevuje, že kritická pozornost sdělovacích prostředků se stále více obracela proti Sovětskému svazu, který je v textu označován za spojence a že se ve společnosti stále objevují antisocialistické živly, které se snaží rozrušit přátelské svazky Československa a Sovětského svazu. Pomocí využití těchto slov můžeme vidět, jak se text snaží zdiskreditovat novináře a jejich činnost v období obrodného procesu pomocí očerňující propagandy. Závěrem textu je odstavec plný přesvědčování, v němž podepsaní přesvědčují čtenáře o tom, že jejich záměry jsou ty jediné správné a že to dělají pro dobro lidu.⁹⁶ „*Ve snaze napomoci skutečnému prospěchu našeho lidu a vskutku životním zájmům našich národů...*“⁹⁷

Kritika pravicových oportunistů a nepřátel socialismu se v Rudém právu často objevuje v rubrice Komentujeme, která je vždy umístěna na druhé straně jednotlivých vydání deníku. Jedná se o rubriku, ve které redaktoři Rudého práva komentují určitou situaci či událost. Redaktoři zveřejňují texty, ve kterých prosazují své komunistické názory, myšlenky a ideje. Texty jsou plné ideologických hesel a řečnických otázek. Redaktor se snaží prosadit svůj názor a pomocí manipulativního diskurzu k němu přesvědčit i čtenáře. Redaktoři se nesnaží o dialog, jde pouze o tvrdou kritiku. Andreas uvádí, že pro normalizační rétoriku byla charakteristická přímočarost a jednoznačnost soudů a užívání explicitně politických argumentů pocházejících z étosu konzervativního křídla KSČ, Moskevského protokolu a Poučení z krizového vývoje.⁹⁸ Vedle názvu rubriky je vždy umístěn název daného příspěvku, který je povětšinou velmi explicitní, aby přilákal čtenářovu pozornost. Například 28. května obsahuje rubrika Komentujeme článek s titulkem *Jen omluva?* Článek čtenáře informuje o tom, jak se Československý rozhlas omluvil všem komunistům a „poctivým občanům“, které v srpnu 1968 nařkl ze zrady a kolaborace se Sovětským svazem. Autor v článku tvrdí, že ostatní média rozhlas následovala a rovněž začala šířit fámy o zrádcích a kolaborantech, což vytvořilo ovzduší, které podle něj nemělo v československých dějinách co dělat. V tomto případě lze

⁹⁶ Slovo do vlastních řad. *Rudé právo*, 17. 5. 1969, s. 1.

⁹⁷ Tamtéž, s. 2.

⁹⁸ ANDREAS, Petr. *Vybírat a posuzovat*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2016, s. 94. ISBN 978-80-87855-55-53.

identifikovat propagandistickou metodu posunout argumentaci jinam, kdy autor v textu zatemňuje informace. Čtenář je informován pouze o šíření křivých nařčení některých komunistů z kolaborace a zrady, ale je naprosto zatemněna informace o tom, že se v době invaze opravdu v řadách komunistické strany objevili ti, kteří kolaborovali se Sovětským svazem. Celkově článek vyznívá velmi satiricky. Autor sice oceňuje omluvu rozhlasu, ale zároveň píše, že se dostavila pozdě a není poznat, kdo konkrétně se omlouvá. Autor tento problém zveličuje – píše, že tato křivá obvinění mohou nebezpečně ohrozit životy jmenovaných a jejich rodin. Závěrem článku autor označuje tuto situaci nastalou v srpnu 1968 za „eskalaci štvanic“, která sloužila antisocialistickým a oportunistickým silám, jejichž chování přivedlo Československo na pokraj zkázy. V článku tedy můžeme vidět jasnou snahu o ovlivňování čtenáře pomocí metody rámování, kdy autor rámuje určitou informaci a snaží se čtenáře ovlivnit k vnímání skutečnosti tak, jak ji vnímá on. Čtenářům se snaží vštěpit svůj negativní názor na oportunisty i podobu médií v srpnu 1968.⁹⁹

7. června 1969 publikuje Rudé právo rozsáhlý článek s titulkem *Odmítáme politiku dobrodružství* s podtitulkem *Proč František Kriegel nepatří do strany*. Článek je umístěn na druhé straně deníku v dolní části. Tento příspěvek obhajuje rozhodnutí ÚV KSČ, jenž rozhodl o vyloučení Kriegela z KSČ. Jelikož byl Kriegel jednou z hlavních tváří pražského jara, lidem přišlo rozhodnutí o jeho vyloučení ze strany nespravedlivé. Z toho důvodu zveřejnilo Rudé právo rozsáhlý text, který osvětluje důvod Kriegelova vyloučení. Rudé právo popisuje Kriegelovo vystoupení na posledním zasedání ÚV KSČ jako protistranické, protisovětské a protisocialistické. Kriegel je označován za zapřísáhlého antisovětu, u něhož se projevuje nepřátelský vztah ke straně a Sovětskému svazu. Můžeme tedy vidět, že se opět jedná o zarámovanou informaci, jež má ovlivňovat čtenářův názor na situaci. Text obsahuje plno slov s negativními konotacemi a lze zde identifikovat očerňující propagandu.¹⁰⁰

22. května 1969 přináší rubrika Komentujeme článek s názvem *Stmelit všechny imperialistické síly*, který lze využít jako ukázkou typického textu kritizující západní mocnosti neboli imperialistické síly, se kterými komunistický režim vedl neustálý boj. Článek čtenáře informuje o blížícím se konání mezinárodní porady komunistických stran z celého světa, jejíž svolání bylo vynuceno kvůli mezinárodní situaci, konkrétně agresivní

⁹⁹ Jen omluva? *Rudé právo*, 28. 5. 1969, s. 2.

¹⁰⁰ *Odmítáme politiku dobrodružství*. *Rudé právo*, 7. 6. 1969, s. 2.

politice imperialismu. V článku lze identifikovat klasický propagandistický prvek – vyvolání nebezpečí. Čtenáři tu je prezentováno nebezpečí, které představují imperialistické mocnosti, též nazývány jako síly reakce a války. Jsou zde líčeny všechny hrozby, které imperialistické mocnosti zamýšlí, např. oslabit pozice společenství socialistických hnutí, rozpoutat ozbrojený útok proti socialismu či vytvářet všemožné překážky pro rozvoj socialistických zemí. V textu autor také zastrašuje možností rozpoutání třetí světové války. Můžeme zde identifikovat metodu fabulace, kdy Rudé právo šíří nepodložené a lživé informace.

Když je pojmenováno nebezpečí, je pravidelně pojmenován i obránce, kterým je v komunistické propagandě jediné komunistická strana a mezinárodní komunistické hnutí. V textech, které jsou určeny k oslabení nepřítele, můžeme upozornit na propagandistický motiv polarizace světa na skupiny „my“ a „oni“. Röhrich uvádí, že tuto ideologickou taktiku často využívají totalitní režimy a je jedním ze základních způsobů, jak si vůdčí skupiny udržují ve společnosti mocenskou převahu. Skupina my, kterou je v tomto případě komunistická strana, je vždy spojována s pozitivní konotací – navrhuje jednání a řešení, dává doporučení a žije normálním (tím správným) způsobem života. Obvykle se jedná o dominující skupinu. Zároveň však skupina my kritizuje skupinu oni a vytýká jí to, co dělá a co by dělat neměla. Pro texty Rudého práva je typické stavět proti sobě skupiny socialismus (my) a kapitalismus (oni) – to bylo vidět na tomto článku.¹⁰¹ Lze tedy vidět prvky očerňující propagandy, kdy Rudé právo zdůrazňuje negativní dopady kapitalistických mocností na pracující třídu. Tímto přístupem se Rudé právo snaží posílit věrnost čtenářů k socialistickému ideálu a přesvědčit je o nutnosti boje proti kapitalistickým silám. Propaganda zde slouží k přesvědčování čtenářů o tom, že komunistická ideologie je jediná správná možnost, která vyvede společnost z problémů. Závěrem lze říci, že Rudé právo ve vymezeném časovém období publikovalo příspěvky, které ostře kritizovaly nepřítele socialismu a útočily na ně. Využívalo k tomu očerňující propagandu, metodu rámování a vyvolání nebezpečí a slova s negativními konotacemi.

¹⁰¹ RÖHRICH, Alex. *Ideologie, jazyky, texty: analýza a interpretace textů Rudého práva z roku 1953 a 1975 a Práva z roku 1997*. Liberec: Bor, 2008. Jazyky a texty, s. 65, 197. ISBN 978-80-86807-96-6.

6. PROJEKT

6.1 Představení projektu

V této části práce bude představen kulturní projekt, kterým je zhotovení brožury s názvem *Události 21. srpna 1968*. Brožura byla vytvořena k příležitosti 55. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Brožura bude umístěna v Městské knihovně Nymburk. Tato kulturní instituce je v současnosti jedním z nejnavštěvovanějších kulturních zařízení v mém rodném městě Nymburce. Je pořadatelkou kulturních a vzdělávacích akcí, které často bývají pořádány k příležitosti významných výročí. Z tohoto důvodu jsem oslovila referentku oddělení vzdělávacích akcí a představila jí svůj projekt. Referentka seznámila s mým projektem i samotného ředitele Městské knihovny Nymburk, kterému se nápad umístění brožury k výročí srpnové invaze velmi líbil. Domluvili jsme se tedy na spolupráci. Dvacet výtisků brožury bude v Městské knihovně Nymburk k odebrání zdarma na výpůjčním pultu v oddělení pro dospělé od 14. srpna 2023 – týden před 21. srpnem, kdy si český národ připomíná vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Brožura slouží jak k připomenutí událostí dne 21. srpna 1968, tak i k propagaci tohoto výročí – z toho důvodu bude v knihovně umístěna už týden před samotným výročím.

Městská knihovna Nymburk je veřejná kulturní instituce, kterou navštěvují muži i ženy různého věku a vzdělání. Ze statistiky čtenářských registrací z roku 2021, kterou mi knihovna poskytla, vyplývá, že nejpočetnější skupinou registrovaných čtenářů jsou ženy ve věku 40–49 let s bydlištěm v Nymburce. Na základě toho jsem přizpůsobila grafickou a textovou podobu brožury. V případě, že by byla brožura cílena na jinou věkovou skupinu, např. na mladistvé, snažila bych se grafickou i textovou stránku brožury přizpůsobit tak, aby byl pro mladé čtenáře atraktivní. V případě, že by cílovým publikem byli senioři, zvolila bych větší velikost písma apod. Celkově je ale brožura určena široké veřejnosti.

Text brožury je psán populárně-naučným stylem (též nazýván popularizační styl), který se řadí mezi typy odborného stylu. Populárně-naučný text je určen čtenářům, kteří jsou laiky nebo začátečníky v oboru, čemuž se podřizuje výběr informací do textu a jeho zpracování. Autor se v textu snaží omezit odbornou terminologii – v případě, že se vyskytují v textu méně známé odborné termíny, jsou autorem vysvětleny. Délka vět, slovní zásoba nebo vizuální prvky jsou přizpůsobeny čtenářům pro snazší porozumění.

Populárně-naučný text je psán záživnou formou a je určen pro širokou veřejnost.¹⁰² Na základě těchto poznatků jsem při psaní textu určeného do brožury usilovala o to, aby byl pro čtenáře především záživný a srozumitelný. Z toho důvodu je text jednotlivých kapitol rozčleněn do krátkých odstavců, které obsahují převážně krátké věty. Text neobsahuje méně známé odborné termíny, popř. jsou vysvětleny (termín normalizace). V brožuře čtenář nalezne několik fotografií.

6.2 Podoba

Brožura o formátu A5 na výšku s vazbou V1, tzn. brožura, je sešitá sponkami a disponuje šestnácti stranami. Brožura je vytištěna v barevném provedení. Při otevření brožury si čtenáři budou moci přečíst nejprve předmluvu, která je seznámí s tím, za jakým účelem byla brožura vytvořena, jakého tématu se týká a kdo je autorem. Následuje obsah a poté už samotný text, který byl rozdělen do šesti následujících kapitol – Pražské jaro, 21. srpna 1968, Klíčové osobnosti, Odpor proti okupaci, Okupace v Nymburce, Normalizace. Každá kapitola, kromě kapitoly Normalizace, zabírá dvoustranu. Přestože je brožura vytvořena k příležitosti výročí vpádu Vojsk Varšavské smlouvy do Československa, obsahuje i kapitoly zabývající se událostmi, které s invazí zásadně souvisí. Tím bylo nepochybně pražské jaro a období normalizace. Čtenář si tak bude moci srpnové události lépe zasadit do kontextu. Kapitola Normalizace zabírá pouze jednu stranu, vedle níž je uveden kontakt na mě, jakožto autorku a Městskou knihovnu Nymburk, jakožto zprostředkovatelku. Brožura je ukončena závěrem a seznamem uvedených zdrojů. Informace do brožury byly čerpány z teoretické části bakalářské práce, literatury a internetových zdrojů. Fotografie byly čerpány z internetových zdrojů. Jelikož brožura není určena ke komerčním účelům, ale pouze k „volnému využití“, fotografie bylo možné do brožury použít bez svolení autora.¹⁰³ Všechny zdroje jsou v brožuře uvedeny.

Grafický design brožury mi v rámci své praxe vytvořila studentka oboru multimediální tvorba, která se v grafickém designu bezproblémově orientuje a má s ním

¹⁰² KRČMOVÁ, Marie. *Odborný styl*. In: KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/ODBORNÝ_STYL

¹⁰³ BRÁZDIL, Martin. *Autorské právo a fotografie na internetu*. In: *Právní prostor* [online]. 7. 11. 2013 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/autorske-pravo-a-fotografie-na-internetu>

mnoho zkušeností. Využila k tomu dva softwary – Adobe Photoshop a Adobe InDesign. Adobe Photoshop je grafický editor pro tvorbu a úpravy grafiky. V tomto nástroji vytvořila obálku brožury. Adobe In Design je software, který je určen pro tvorbu stránek knih, časopisů a jiných publikací. V tomto nástroji vytvořila jednotlivé strany brožury. Při tvorbě grafické podoby brožury byl zásadní vzhled titulní strany. Kladla jsem důraz na to, aby titulní strana byla nápadná a aby čtenáře na první pohled zaujala. Z toho důvodu jsem se rozhodla na brožuru umístit ilustrační fotografii. Na fotografii, která byla pořízena v Liberci 21. srpna 1968, je zachycen tank najíždějící do podloubí na hlavním náměstí. Tuto fotografii jsem vybrala, protože vystihuje srpnové dny, o kterých brožura referuje. Jako pozadí brožury jsem zvolila texturu pomačkaného papíru. Text je psaný písmem Bookman Old Style, velikostí 12 a mezerou mezi řádky 1,5 (20 b). Nadpisy jednotlivých kapitol jsou psány písmem Elephant, tučně, velikostí 28.

Tisk a vazbu brožury zprostředkovala firma Copycentrum Janova dílna, která od roku 2001 působí v Nymburce. Copycentrum nabízí nejrozličnější polygrafické služby, např. kopírování, tisk, vazbu, potisk reklamních předmětů či výrobu kalendářů. Důvodem zvolení této tiskárny byla cenová dostupnost a kladné recenze z okolí.

6.3 Propagace

Propagace brožury proběhne v podobě sdílení příspěvku na sociálních sítích Městské knihovny Nymburk. V první řadě jsem si zjistila propagační techniky této kulturní instituce. V případě, že knihovna pořádá kulturní či vzdělávací akci, ať už v podobě přednášky, workshopu, besedy či autorského čtení aj., vylepuje propagační plakáty na reklamní sloupy po městě Nymburk. Pořádanou akci propaguje i na sociálních sítích. Městská knihovna Nymburk má vytvořenou stránku na sociálních stránkách Facebook a na Instagram. Na obou sociálních sítích je aktivní. Nejčastějším sdíleným obsahem na obou platformách je informování o akci, která se v knihovně v blízké době bude konat. Příspěvek tohoto typu zpravidla informuje čtenáře o blížící se akci, datu konání a jménu hosta/přednášejícího. Příspěvek je doplněn stručným představením akce a hosta a obrazovou přílohou. Dalším typem příspěvku je následné informování o průběhu akce, které je doplněno fotografiemi z již konaných událostí.

K březnu 2023 označilo Facebookovou stránku knihovny 1313 uživatelů tlačítkem „To se mi líbí“. Když uživatel označí Facebookovou stránku tlačítkem „To se mi líbí“,

ukazuje tím svou podporu a dá tím najevo, že ho zajímá její obsah. Uživatelé se poté sdílený obsah stránky ukazují na jeho hlavní stránce Facebooku a on tak vidí každou aktivitu stránky, ať už to je sdílený text, fotografie, video či reklama.¹⁰⁴ Na Instagramovém profilu sleduje Městskou knihovnu Nymburk 385 uživatelů, což je podstatně méně než na Facebooku.¹⁰⁵ Funkce sledování na Instagramu má stejnou funkci jako funkce „To se mi líbí“ na Facebooku. Z výše uvedených čísel je patrné, že příspěvek sdílený na Facebookové stránce knihovny zasáhne více lidí než příspěvek sdílený na Instagramu. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla propagovat brožuru v podobě sdílení příspěvku na Facebookové stránce Městské knihovny Nymburk. Příspěvek bude sdílen 21. srpna 2023, v přesný den výročí srpnové invaze. Bude obsahovat krátký text, který bude informovat o výročí a možnosti vyzvednutí brožury v knihovně. K příspěvku bude přiložena fotografie brožury.

6.4 Finance

Celkové náklady na tvorbu brožury byly 1900 Kč. Jednalo se pouze o cenu za tisk brožury. V přepočtu to vychází na 95 Kč za jeden výtisk. Tento náklad byl zaplacen z vlastních zdrojů.

¹⁰⁴ Městská knihovna Nymburk. In: *Facebook* [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/knihovnamnymburk>. Oficiální Facebook Městské knihovny Nymburk.

¹⁰⁵ Městská knihovna Nymburk. In: *Instagram* [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: https://www.instagram.com/knihovna_nymburk. Oficiální Instagram Městské knihovny Nymburk.

ZÁVĚR

Praktická část práce sledovala pomocí kvalitativní analýzy propagandu v deníku Rudé právo od srpna 1968 do roku 1969 na základě jejího vymezení a charakteristiky v teoretické části práce. Cílem práce je vyvodit závěry z poznatků, které byly pomocí kvalitativní analýzy propagandy zjištěny.

Na základě analýzy bylo zjištěno, že propaganda v Rudém právu byla úzce spojena s politickými zájmy komunistického režimu v Československu. Rudé právo využívalo ideologickou propagandu k prosazování komunistické ideologie. Komunistický režim byl v Rudém právu prezentován jako jediný systém, který zajistí Československu rozvoj, prosperitu a bezpečí. Rudé právo využívalo propagandistické metody, které byly popsány v teoretické části práce, jako agenda setting, framing, fabulace, posun argumentace jinam, vyvolání nebezpečí a další. Texty v Rudém právu byly psány komunistickým jazykem neboli jazykem vládnoucích, pomocí kterého byla upevňována ideologie ve státě. Komunistický jazyk se vyznačuje užíváním ideologických lexémů, např. soudruh, straník, strana, budovat, marxismus-leninismus, lid, socialismus, boj, pokrok, imperialismus. Texty se snažily ovlivnit myšlení a názory čtenářů a vštěpit mu ten jediný „správný“ názor.

S nastupující normalizací se v Rudém právu zásadně změnil narativ. Invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa byla prezentována jako nutnost a akt osvobození Československa od „kontrarevoluce“. Rudé právo využívalo oslavnou propagandu k posílení obrazu Sovětského svazu jako ochránce socialistických zemí. Stejný typ propagandy využívalo Rudé právo k prezentaci Gustáva Husáka jako jediného možného vůdce Komunistické strany Československa a záruku stability v zemi. Očerňující propaganda v Rudém právu byla zaměřena k vytvoření negativního obrazu opozičních sil, které byly označovány za nepřátele socialismu.

Na závěr lze říci, že se Rudé právo pomocí propagandy a specifického jazyka silně snažilo manipulovat myšlení čtenářů k vytváření určitého názoru v souladu s ideologií komunistického režimu. Práce poukazuje na nutnost objektivního přístupu k mediálnímu obsahu, protože manipulace se v médiích objevuje i v dnešní době, přestože má jiné formy.

PRAMENY A LITERATURA

Blahopřání soudruhu dr. G. Husákovi: Vaše úsilí podpoříme konkrétními činy. *Rudé právo*. Praha: 19. 4. 1969, roč. 49 (72), č. 92. ISSN 0032-6569.

Co dnes musí dělat komunisté. *Rudé právo*. Praha: 25. 8. 1968, neuvedeno. ISSN 0032-6569.

Československo věří v možnost mírové spolupráce. *Rudé právo*. Praha: 7. 10. 1968, roč. 49 (71), č. 276. ISSN 0032-6569.

Další pozdravy soudruhu G. Husákovi. *Rudé právo*. 21. 4. 1969, roč. 49 (72), č. 93. ISSN 0032-6569.

Hlavní úkol: Vylvést naši společnost z krizového stavu. SPLNÍME VELKÉ MYŠLENKY LEDNA. *Rudé právo*. Praha: 18. 4. 1969, roč. 49 (72), č. 91. roč. 49 (72), č. 108. ISSN 0032-6569.

Mír a svoboda. *Rudé právo*. Praha: 9. 5. 1969, roč. 49 (72), č. 108. ISSN 0032-6569.

Odmítáme politiku dobrodružství. *Rudé právo*. Praha: 7. 6. 1969, roč. 49 (72), č. 132. ISSN 0032-6569.

Pozdravné telegramy k 25. výročí Čs.-sovětské smlouvy. *Rudé právo*. Praha: 12. 11. 1968, roč. 49 (71), č. 307. ISSN 0032-6569.

Proč komunistická strana? *Rudé právo*. Praha: 20. 8. 1968, roč. 48 (71), č. 230. ISSN 0032-6569.

Rudé právo. Praha: 12. 12. 1968, roč. 49 (71), č. 333. ISSN 0032-6569.

Rudé právo. Praha: 17. 10. 1968, roč. 49 (71), č. 285. ISSN 0032-6569.

Rudé právo. Praha: 7. 11. 1968, roč. 49 (71), č. 303. ISSN 0032-6569.

Rudé právo. Praha: 9. 5. 1969, roč. 49 (72), č. 108. ISSN 0032-6569.

Slovo do vlastních řad. *Rudé právo*. Praha: 17. 5. 1969, roč. 49 (72), č. 114. ISSN 0032-6569.

Sovětsko-československé komuniké. *Rudé právo*. Praha: 5. 10. 1968, roč. 49 (71), č. 275. ISSN 0032-6569.

Všemu lidu Československé socialistické republiky! *Rudé právo*. Praha: 21. 8. 1968, roč. 48 (71), č. 231. ISSN 0032-6569.

Východiskem z dnešní situace je plnění moskevských protokolů. *Rudé právo*. Praha: 15. 9. 1968, roč. 48 (71), č. 255. ISSN 0032-6569.

- ANDREAS, Petr. *Vybírat a posuzovat*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2016. ISBN 978-80-87855-55-3.
- ARENDR, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. Knižovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-483-1.
- BEDNAŘÍK, P., J. JIRÁK a B. KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.
- ČERMÁK, F., V. CVRČEK a V. SCHMIEDTOVÁ. ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.
- DOČEKALOVÁ, P., K. ŠVEC a J. DANEŠ. *Úvod do politologie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2940-4.
- DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva: (1920–1960)*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1960.
- DOUDĚRA, K., Z. HOŘENÍ a J. HOUFOVÁ et al. *Naše Rudé právo*. Praha: Rudé právo, 1980.
- FIDELIUS, Petr. *Řeč komunistické moci*. Praha: Triáda, 1998. Paprsek (Triáda). ISBN 80-86138-03-8.
- FTOREK, Jozef. *Public relations a politika: kdo a jak řídí naše osudy s naším souhlasem*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3376-0.
- HEIMANN, Mary. *Československo: stát, který zklamal*. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2020. ISBN 978-80-87595-86-2.
- HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2008. ISBN 978-80-7380-115-1.
- IŁOWIECKI, Maciej a Petr ŽANTOVSKÝ. *Manipulace v médiích*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-50-1.
- JOVETT, S. Garth a Victoria O'DONNELL. Propaganda and persuasion, 1989. In: VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 5. ISBN 978-80-7452-015-0.
- KLÁPŠTĚ, Jan a Ivan ŠEDIVÝ, ed. *Dějiny Česka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-338-9.
- KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. Jinočany: H & H, 2003. Paměti. ISBN 978-80-7319-019-4.

- KONČELÍK, J., P. VEČEŘA a P. ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.
- MACURA, V., KOUBA, K., V. SCHMARC a P. ŠÁMAL, ed. *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. Praha: Academia, 2008. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-1669-0.
- MCCOMBS, Maxwell E. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-591-2.
- MENCL, V., M. HÁJEK a M. OTÁHAL et al. *Křížovatky 20. století: světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha: Naše vojsko, 1990. ISBN 80-206-0180-5.
- PROKOPCOVÁ, Kateřina. *Propaganda a persvaze*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4345-4.
- REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.
- RÖHRICH, Alex. *Ideologie, jazyky, texty: analýza a interpretace textů Rudého práva z roku 1953 a 1975 a Práva z roku 1997*. Liberec: Bor, 2008. Jazyky a texty. ISBN 978-80-86807-96-6.
- Sedm pražských dnů 21.–27. srpen 1968: dokumentace*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0237-5.
- SCHMIEDTOVÁ, Věra. *Malý slovník reálií komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-192-7.
- ŠIROKÝ, Jan. *Tvoříme a publikujeme odborné texty*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3510-5.
- VÁŇA, Tomáš. *Jazyk a totalitarismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. Politika a společnost. ISBN 978-80-7325-316-5.
- VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0.
- WRÓBEL, Alina. *Výchova a manipulace: podstata manipulace, mechanismy a proces, vynucování a násilí, propaganda*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2337-2.

Elektronické zdroje

BENEŠ, Kamil. Teorie propagandy: vybrané typologie. In: *E-polis.cz* [online]. 2014 [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://www.e-polis.cz/clanek/teorie-propagandy-vybrane-typologie.html>

BŘÁZDIL, Martin. Autorské právo a fotografie na internetu. In: *Právní prostor* [online]. 7. 11. 2013 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/autorske-pravo-a-fotografie-na-internetu>

FRANC, Martin. Životní styl a každodennost v Československu v padesátých a šedesátých letech 20. století. In: PAŽOUT, Jaroslav (ed.). *Každodenní život v Československu 1945/48-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů. ISBN 978-80-87912-35-5. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2017/10/Kazdodenni-zivot_pdf.pdf

HONSOVÁ, Karolína. Propaganda – představení fenoménu. In: *Moderní dějiny* [online] 2009 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/propaganda-predstaveni-fenomenu/>

Ideologie. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. 2017. [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie_(MSgS))

KALVAS, F., J. VÁNĚ a M. ŠTÍPKOVÁ et al. Rámcování a nastolování agendy: Dva paralelní procesy v interakci. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 2012. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2012/01/01.pdf>

KONČELÍK, Jakub a Tomáš TRAMPOTA. Rudé právo v kontextu reforem konce 60. let: metodické poznámky ke kvantitativní analýze. In: *Academia.cz* [online]. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2006. ISSN 1801-5999. Dostupné z: https://www.academia.edu/3007630/LET_METODICKÉ_POZNÁMKY_KE_KVANTITATIVNÍ

KRČMOVÁ, Marie. Odborný styl. In: KARLÍK., P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/ODBORNÝ_STYL

Městská knihovna Nymburk. In: *Instagram* [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: https://www.instagram.com/knihovna_nymburk. Oficiální Instagram Městské knihovny Nymburk.

Městská knihovna Nymburk. In: *Facebook* [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/knihovnamnymburk>. Oficiální Facebook Městské knihovny Nymburk.

VLČEK, Tomáš. Ideologická propaganda. In: *Totalita.cz* [online]. 999 [cit. 2023-06-01]. Dostupné z: <https://www.totalita.cz/ip/ip.php>

VOJTÍŠEK, Petr. *Výzkumné metody*. Praha: VOŠSP, 2012. ISBN 978-80-905109-3-7. Dostupné z: <https://docplayer.cz/629195-Vyzkumne-metody-metody-a-techniky-vyzkumu-a-jejich-aplikace-v-absolventskych-pracich-vyssich-odbornych-skol-phdr-petr-vojtisek.html>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČSR – Česká socialistická republika

ČSRo – Československý rozhlas

ČSSR – Československá socialistická republika

KI – Kominterna (komunistická internacionála)

KSČ – Komunistická strana Československa

MI – Ministerstvo informací

OSN – Organizace spojených národů

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ÚV – Ústřední výbor

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Kulturní projekt brožura *Události 21. srpna 1968*